Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

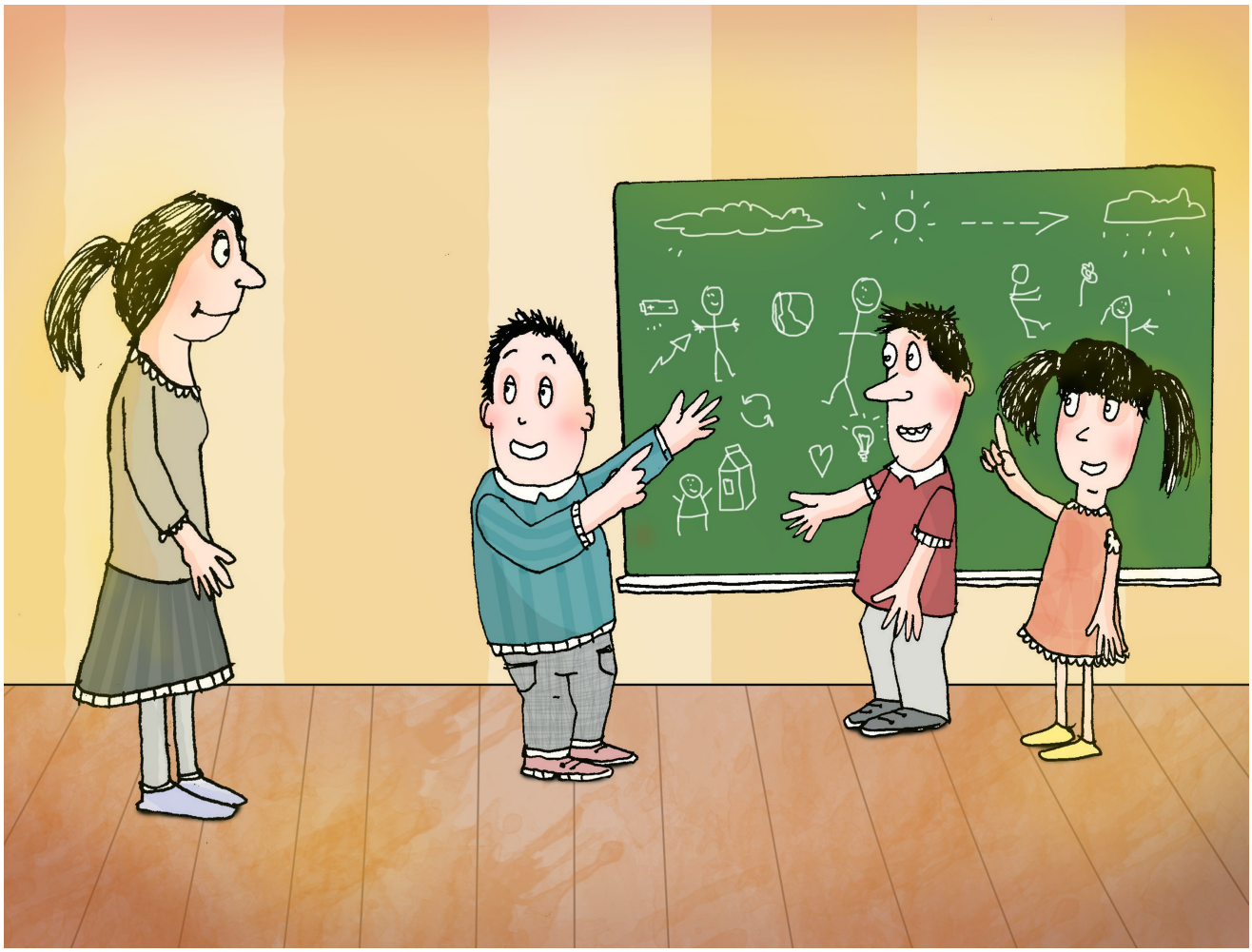

Kokkuvõte uuringust

Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis

Tallinn 2014

Sisukord

Sissejuhatus....3
1. Laste ja noorte teadlikkus ÜRO Lapse õiguste konventsioonist....7
2. Infokanalid ja –allikad....8
3. Laste ja noorte teadlikkus õigusest avaldada oma arvamust koolielu korraldamisel....10
4. Laste ja noorte tahe koolielu korraldamise osas kaasa rääkida....11
5. Kool kaasajana....12
6. Laste ja noorte valmisolek arvamust avaldada....13
7. Teemad, mille osas küsib kool õpilaste arvamust....14
8. Laste ja noorte kaasamise viisid koolis....17
9. Rahulolu koolipoolse kaasamisega....19
10. Laste ja noorte arvamusega arvestamise sagedus....20
11. Tagasisidestamine....21
12. Teemad, milles lapsed ja noored tahavad koolis kaasa rääkida....22
13. Eelistatumad kaasamise viisid....25
14. Kellele on koolis lihtne arvamust avaldada?....28
15. Õpilasesinduse aktiivsus laste ja noorte kaasamisel....30
16. Rahulolu õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel....31
17. Kodukorra olemasolu, mis toetab õpilaste arengut ja soosib õpilaste ja õpetajate vahelist koostööd....32
18. Kui oluliseks peavad õpilased kaasamist koolielu korraldamisesse?....33
19. Laste ja noorte ettepanekud kaasamise ja osalemise edendamiseks koolis....35
20. Lisad....43
20.1 Ankeet eesti keeles....44
20.2 Ankeet vene keeles....48
20.3. Lapse õiguste põhise ja lapsesõbraliku kooli tunnused....52

Sissejuhatus

„Laps on aktiivne. Täiskasvanu töötagu iseenda ja lapsega selle nimel, et aktiivsust õhutada ja õigesse kanalisse suunata. Lubatagu lastele oma arvamus. Õpetatagu neid seda väärikalt avaldama, kuid ka vastaspoole arvamust kuulama ja arvestama. Kaasatagu lapsi kõikidesse neid puudutavaisse otsustustesse. Õppigu lapsed koolis suhtlema aktiivselt, kuid lugupidavalt nii kaaslaste kui täiskasvanutega, olema kriitilised, kuid alati konstruktiivsed ja koostöö poolt.“

Loone Ots, MTÜ Lastekaitse Liit president
01.09.2014 Koolirahu väljakuulutamisel Viljandis

Kool on laste ja noorte elus tähtis sotsiaalne keskkond, mis peab olema turvaline ning toetama nende igakülgset arengut[1]. Kooli eesmärgiks peab olema õppekeskkonna arendamine, kus õpilased on motiveeritud ja rahulolevad. Kehtiva põhikooli – ja gümnaasiumiseaduse[2] § 3 loetleb üldhariduskooli alusväärtused, mille kohaselt üldhariduskoolis toetatakse õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut. Luuakse tingimused õpilase võimete tasakaalustatud arenguks ja eneseteostuseks ning teaduspõhise maailmapildi kujunemiseks. Samuti peetakse oluliseks väärtusi, mis tulenevad Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, ÜRO lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest.

ÜRO lapse õiguste konventsiooni[3] (edaspidi tekstis nimetatud ka LÕK) aluspõhimõtete kohaselt on laps autonoomne ja aktiivne õiguste omaja, olenemata oma vanusest. See põhimõte on väljendatud LÕK´i artiklis 12, mis sätestab lapse õiguse oma seisukohale igas teda puudutavas küsimuses ning õiguse ärakuulamisele ja arvesse võtmisele lähtuvalt tema east ja küpsusest. Kuigi artikli sõnastuses on keskendutud lapse õigusele väljendada oma vaateid ja avaldada arvamust, siis on seda rakendamisel sisustatud kui lapse õigust osaleda, mis hõlmab teabevahetust ja dialoogi lapse ja täiskasvanute vahel[4]. Õigus väljendada oma vaateid tuleb tagada lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks. ÜRO Lapse Õiguste Komitee rõhutab, et LÕK´i artikkel 12 ei sea vanusepiiri, ning julgustab kaasama lapsi neid puudutavate otsuste tegemisse varasest lapsepõlvest peale[5].

Lapse õigus osalemisele on tihedalt seotud teise LÕK´i üldpõhimõttega – lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)[6]. Lapse parimate huvide hindamisel tuleb arvesse võtta lapse õigus erilisele kaitsele, kuid samas tuleb lapse huvi alati käsitleda ka lapse seisukohast vaadatuna: täiskasvanud ei tohi rutiinselt otsustada asju lapse eest, vaid last on vaja kuulata enne teda puudutavate otsuste tegemist. Selleks, et lapse õigus osaleda võiks efektiivselt rakenduda, on vaja selgeid sotsiaalse ja poliitilise kultuuri muutuseid[7].

---

1 Eesti Vabariigi haridusseaduse § 2 kohaselt on hariduse eesmärk luua muuhulgas soodsad tingimused isiksuse arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis, ning kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi. RT 1992, 12, 192, https://www.riigiteataja.ee/akt/968165

2 RT I 2010, 41, 240 https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv

3 ÜRO Lapse õiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akt/24016

4 ÜRO Lapse Õiguste Komitee üldkommentaari nr 12 (2009) „Lapse õigus avaldada arvamust“ p 3. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc

5 Ibid. p 20

6 Artikli 3 mõtestab lahti 2013 mais vastuvõetud Lapse Õiguste Komitee üldkommentaar nr 14. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Arvutivõrgus eestikeelsena kättesaadav: http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/%C3%9Cldkommentaar-nr-14.pdf

7 Hakalehto-Wainio, S. (2014) Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Timo Koivurova & Elina

Arenenud demokraatiat iseloomustab ühiskonna kõigi sotsiaalsete rühmade (sh laste ja noorte) huvide ja vajadustega arvestamine ning nende sotsiaalne kaasatus. Kaasamine on aktiivne tegevus, millega edendatakse laste ja noorte võrdväärset rolli ühiskonna liikmetena, ning on ennekõike tegevus, mis edendab laste ja noorte enda kogemust osalejaks olemisest. Kaasatus on ka kogemus sellest, et saad olla ise teatud keskkonna (nt kool) või ühiskonna aktiivne liige.

Siiski kinnitavad erinevad uuringud[8], et teatud küsimuste osas (nt ühiskonnaelu korraldus) ütleb osa lapsi, et nad ei soovigi kaasa rääkida, mis aga omakorda võib takistada nende kaasamist otsustusprotsessidesse koolielu ja laiemat ühiskondlikku elu puudutavatel teemadel. Samas mitmed autorid[9] rõhutavad, et oskust otsuste tegemisel kaasa rääkida tuleb lastele õpetada ning see ei teki vanemaks saades neil iseenesest – kompetentsus areneb praktiliste kogemuste baasil kogu elu jooksul. Laste ja noorte arusaam demokraatiast ei kujune ainuüksi kodanikuõpetuse tunnis termineid õppides, vaid läbi arutleva demokraatia kogemuse – võimalus kujundada oma arvamus, seda väljendada, osaleda arutluses ja otsustamises. Õpetajatel ja koolil tervikuna on seega kaasajatena tähtis roll (vt p.20.3). Samas vastutus laste kodanikuks kasvatamisel ei ole üksnes koolil, oluline roll on ka toetaval kodul, koolivälisel tegevusel (organisatsioonid, huviringid), ning ühiskonna hoiakutel tervikuna.

EELNEVAD UURINGUD: Euroopa Komisjoni õigusküsimuste peadirektoraadi nimel korraldati veebruaris 2010 kõigi ELi 27 liikmesriigi noorte hulgas Eurobaromeetri kvalitatiivne uuring „Laste õigused nende endi silme läbi“[10], mille kohaselt noored märkisid, et nad tahaksid omada suuremat rolli aruteludes otsuste üle, mis mõjutavad nende elu ja nende kogukonda, või vähemalt omada sellist võimalust. Selleks, et tagada enda õiguste kaitse koolis, soovivad lapsed, et õpetajad oleksid paremini koolitatud, et nad oskaksid lapsi rohkem kuulata, panna tähele märke laste õiguste rikkumise kohta ja eelkõige võtta neid tõsisemalt, kui nad teatavad kiusamisjuhtumitest.

Demokraatlike väärtuste (eriti lapse õiguste) edendamise vajadust Eestis kinnitab 01. juunil 2012 aastal avaldatud Praxise ja Lasteombudsmani Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2012[11](edaspidi tekstis nimetatud 2012. aastal läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooring) mille kohaselt 23% täiskasvanutest ja 16% lastest ei ole lapse õigustest kuulnud. Monitooringust selgus, et valdav enamus lastest oli seisukohal, et lapse ärakuulamine on sama tähtis kui täiskasvanute kuulamine (96% küsitletud lastest olid sellega pigem nõus või täiesti nõus). Pea kõik lapsed nõustuvad, et lapsi puudutavates küsimustes tuleb alati küsida ka laste arvamust (97%). Kolmveerand lastest (76%) nõustus, et lapsed peaksid saama kaasa rääkida nende ümber toimuva eluga seonduvates küsimustes. Samas monitooring kinnitas, et laste elu struktureerivates koolielu korraldamisel ning laiemal ühiskondlikul tasandil laste elu määravates küsimustes on Eesti lastel võrdlemisi vähe kaasarääkimise võimalusi.

Eelnevast ajendatuna viis MTÜ Lastekaitse Liit koostöös Eesti Linnade Liidu ja Eesti Noorteühenduste Liiduga ajavahemikul oktoober 2012 – mai 2013 läbi laiaulatusliku küsitluse teemal *“Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides”*[12], mille eesmärgiks oli välja selgitada omavalitsuste

Pirjatanniemi (toim.): Ihmisoikeuksien käsikirja. Tietosanoma. Tallinna, s. 133–164.

8 Karu, M.; Turk, P.; Biin, H.; Suvi, H. (2012) Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Laste ja täiskasvanute küsitluse kokkuvõte. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Arvutivõrgus kättesaadav: http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/lapse_oiguste_ja_vanemluse_monitooringu_kokkuvote.pdf

9 James, A., James, A. L. (2008) Key Concepts in Childhood Studies. SAGE key concepts. Los Angeles, California – London: Sage Publications Ltd.

10 Eurobaromeetri uuring „Laste õigused nende endi silme läbi“ (2010). Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights-of-the-child_et.pdf

11 Karu, M.; Turk, P.; Biin, H.; Suvi, H. (2012) Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Laste ja täiskasvanute küsitluse kokkuvõte. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Arvutivõrgus kättesaadav: http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/lapse_oiguste_ja_vanemluse_monitooringu_kokkuvote.pdf

12 Küsimusele „Kas oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?“ vastas nimetud uuringus eitavalt 61,3% vastanutest. Koostaja märkus.

parimad praktikad, laste ja noorte osalemis- ja kaasamisviiside eelistused, ning mõlema sihtgrupi ettepanekud antud valdkonna arendamiseks. Kokku osales uuringus 688 eesti ja vene keelt kõnelevat last ja noort vanuses 9-26 (ennekõike 12-17 aastased), osalejaid oli 110-st koolist üle Eesti ning küsimustikule vastas 115 kohalikku omavalitsust üle Eesti. Küsimustikule vastanud lastest ja noortest oli 67,3% teadlik oma õigusest avaldada arvamust kohaliku elu korraldamise osas. Seega on vaja anda lastele ja noortele võimalus oma õiguste realiseerimiseks ning oluline on ka laste endi huvi ja valmisolek kaasa rääkida (54,4% küsimustikule vastanud lastest ja noortest tahab, et tema arvamust kohaliku elu korraldamise kohta küsitakse). Samuti kinnitas uuring, et lastel ja noortel on palju erinevaid ettepanekuid oma kodukoha elukorralduse kohta, ning nende mõtestatud kaasamise eelduseks on järjepidev koostöö laste ja noorte ning kohaliku omavalitsuse vahel.

MIS ja MIKS? Ainuüksi 1. klassi läks 2014/2015 õppeaastal ca 15 000 õpilast. Üldhariduskoolide päevaõppe ca 137 000 õppuri õpetamine ja kasvatamine on väljakutse mitte ainult kodu ja kooli, vaid kogu ühiskonna jaoks. Kuna MTÜ Lastekaitse Liit peab vajalikuks järjepidevalt ellu viia lapse õiguste konventsiooni rakendamist puudutavaid küsitlusi, siis 01.06.-15.10.2014 läbiviidud uuring keskendub keskkonnale, millega lapsed ja noored igapäevaselt kokku puutuvad – koolile. Uuringu *"Laste osaluse toetamine ja kaasamine koolis"* (tekstis edaspidi nimetatud uuring) eesmärgiks oli laste ja noorte seas läbiviidava küsitluse käigus välja selgitada, mil määral kaasavad koolid lapsi koolielu puudutavatesse otsustesse, mil viisil ja mis teemadel nad seda teevad. Samuti, kas kaasamine on laste ja noorte arvates piisav, mis teemadel nad sooviksid sõna sekka öelda, ning mil viisil nad seda kõige meelsamini teeksid.

KUIDAS? Lastel ja noortel oli võimalik küsitlusele vastata eesti ja vene keeles digitaalselt MTÜ Lastekaitse Liit kodulehel www.lastekaitseliit.ee[13]. Andmete kogumiseks kasutati www.connect.ee keskkonda (eesti- ja venekeelsed ankeedid leitavad punktis 20. Lisad). Küsitlusuuringute eeliseks peetakse tavaliselt seda, et nende abil saab koguda suure andmestiku: uurimusega võib haarata palju inimesi ja esitada neile rohkelt küsimusi[14]. Paberkandjal ankeete jagati nii Lastekaitse Liidu Pivarootsi kui ka Remniku Õppe- ja puhkekeskuste suvistes laagrivahetustes, aga ka erinevatel infopäevadel - see tagas väga laiaulatusliku vastajate spektri. Käesoleva uuringu tulemuste valguses tuleb täpsustuseks öelda, et Remniku Õppe- ja puhkekeskuse laagrivahetustes osales palju Ida-Virumaalt pärit lapsi ja ka palju sotsiaaltuusikutega[15] lapsi. Täidetud paberankeete laekus kokku 1033 (671 eestikeelset ja 362 venekeelset vastajat), digitaalses www.connect.ee keskkonnas täitis küsimustiku 754 last ja noort.

KES OSALES? Analüüs (peatükid 1-19) sisaldab endas laste ja noorte arvamusi ja ettepanekuid üle Eesti (tekstis: *kursiivis, kirjaviis muutmata*). Kokku osales uuringus 1787 last ja noort (tekstis kasutatud märksõna: *kokku*), kellest 1383 olid eesti- (tekstis kasutatud märksõna: *eestikeelsed*) ja 404 venekeelse emakeelega (tekstis kasutatud märksõna: *venekeelsed*). Soolises lõikes: 766 mees- ja 1021 naissoost vastajat. Vastajate vanus 7-26[16], keskmine vanus 12,35 eluaastat (eestikeelsetel 12,9 ja venekeelsetel 11,8 eluaastat). Eraldi saab välja tuua 36 MTÜ Lastekaitse Liit projektis „Lapse hääl!"[17] osalenud last ja noort (esindatud nii eesti- kui venekeelse emakeelega õpilased), kelle vastuseid võrreldi analüüsis kogu vastajaskonna vastustega, et välja selgitada taolise projekti (sh projektis kasutusel oleva metoodika) mõju laste teadlikkuse edendamisel (tekstis kasutatud märksõna: *võrdlusgrupp*).

---

13 Kaasamise teemat kajastavalt alalehel: http://www.lastekaitseliit.ee/lapse6igused/kaasamine/kusimustik-laste-ja-noorte-osalus-ja-kaasamine-koolis/ Koostaja märkus.

14 Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2004). *Uuri ja kirjuta.* Tallinn: Medicina. Lk 182.

15 Asenduskodu või KOV-i toetusega lapsele määratud soodustuusik. Koostaja märkus

16 Kuna küsimustik oli suunatud lastele ja noortele, siis eemaldati valimist üle 26-aastased vastajad. Koostaja märkus

17 AEF ja SOM´i poolt 2012-2014 toetatud projekt "Lapse hääl" eesmärgiks oli edendada teadlikkust lapse õigustest ja lapse õiguste olukorrast eesmärgiga kasutada neid teadmisi laste ja noorte kaasamisel. Projekti oodatav mõju: lastel (otseselt 48 14-16 aastast last Ida-Virumaalt) on teadmised ja võimekus otsustusprotsessides osaleda. http://lapsehaal.lastekaitseliit.ee/

Positiivsena saab välja tuua, et küsimustikule vastasid eestikeelsed õpilased 212-st ja venekeelsed õpilased 63-st koolist üle Eesti. Sellel korral olid esindatud nii põhikoolid, gümnaasiumid, kutsekoolid kui ka lasteaiad (1 vastaja) ja ülikoolid (1 vastaja TÜ, 1 vastaja TLÜ). Samuti olid vastajad viiest väljaspool Eestit asuvast koolist (Soome, Saksamaa). MTÜ Lastekaitse Liit on väga tänulik kõikidele uuringus osalenud lastele ja noortele ning nende juhendajatele.

KELLE ABIL? Uuringu kokkuvõtte koostas Helika Saar (MTÜ Lastekaitse Liit), küsimustiku levitamise eestvedaja oli Kiira Gornischeff (MTÜ Lastekaitse Liit). Suured tänud kõigile, kes uuringu valmimisesse panustasid. Samuti suured tänud koostööpartneritele, kes küsimustiku levitamisele kaasa aitasid: Eesti Õpilasesinduste Liit, Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Noorsootöö Keskus, Haridus- ja Teadusministeerium (eraldi tänu Tiina Petersonile) ja paljud teised. Uuringu koostamist toetas Sotsiaalministeerium läbi Hasartmängumaksu Nõukogu.

SOOVITUSED: Laste elu, arengu ja heaolu tagamiseks ei piisa ainult lapse õiguste sätestamisest õigusaktides. Lapse heaolu väljendub selles, kuivõrd on talle tagatud tema inim- ja kodanikuõigused, sotsiaalne õiglus ja kodanikuühiskonnas osalemine[18]. Selleks, et LÕK´is tunnustatud õigused oleks igapäevaelus igale lapsele tagatud, saame me kõik kaasa aidata. Oluline on, et laste arvamused neid puudutavate küsimuste käsitlemisel oleks välja selgitatud ning otsuste tegemisel arvessevõetud vastavalt nende eale, võimetele ja küpsusele (analüüsis peatükkides 1-19 toodud vastavalt temaatilsed kokkuvõtted ja soovitused). Taoline dialoog saab alguse perekonnas ning lapse kasvades laieneb ühiskonna eri (sh kooli) tasanditele.

Käesoleva uuringu täiendavaks eesmärgiks on tekitada ühiskonnas aktiivset arutelu laste osalemisest ja kaasamisest koolikeskkonnas. Teema olulisust ja aktuaalsust ühiskondlikul tasandil näitab lisaks uuringust osavõtu aktiivsusele ka asjaolu, et lapsed ja noored tegid väga palju ettepanekuid koolielu korraldamises osalemise ja sellesse kaasamise edendamiseks. Koolidel on seega vaja senisest enam pöörata tähelepanu asjaolule, et laste ja noorte kaasamine edendab koolielu ja tugevdab ühtekuuluvust kooli tasandil.

Julgustame kõiki uuringu tulemustega tutvuma ja ettepanekuid arvestama!

Aktiivset kaasamist ja osalemist soovides,

MTÜ Lastekaitse Liit

18 Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K., Kutsar, D. (2013) *Sissejuhatus: lapse õigused ja heaolu*. Statistikaameti kogumik: Laste heaolu. Tallinn

1. Laste ja noorte teadlikkus ÜRO Lapse õiguste konventsioonist

- Küsimusele *„Kas Sa oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?“* vastanutest **41%** kinnitab, et nad **on teadlikud** rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigusi koondavast lapse õiguste konventsioonist. Hoolimata asjaolust, et Eestis ratifitseeriti konventsioon 1991. aastal ja põhikooli riiklik õppekava näeb ette konventsiooni tutvustamise, tõdeb **59%** vastanutest, et nad **ei ole kuulnud** ÜRO Lapse õiguste konventsioonist.

- Positiivse aspektina saab tõdeda, et laste ja noorte teadlikkus on LÕK´i osas teatud määral tõusnud, võrreldes 2012-2013 aastal läbiviidud uuringuga *“Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides”*[19] (edaspidi tekstis nimetatud 2012-2013 uuring) on **teadlikkuse tase** nüüd 2,3 protsendipunkti **kõrgem**.

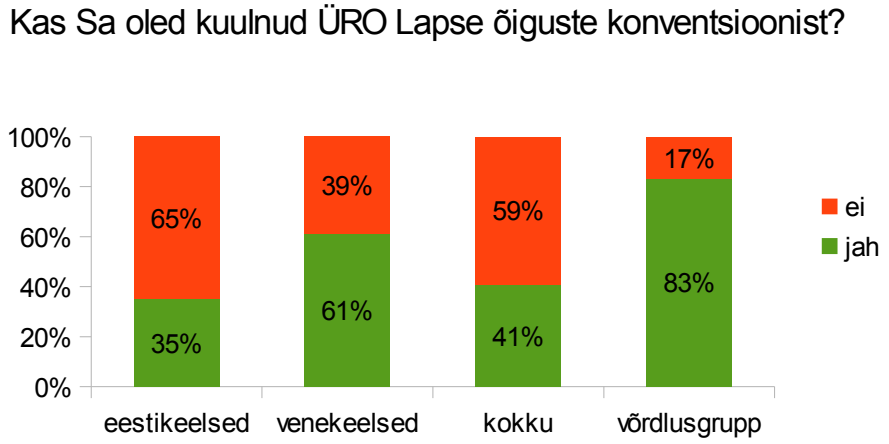

Joonis 1.

- Võttes arvesse **võrdlusgrupi** oluliselt kõrgemaid tulemusi - konventsioonist on kuulnud **83%** vastanutest - saab väita, et projektil “Lapse hääl!” oli otsene mõju projektis osalenud laste teadlikkuse suurendamisel lapse õiguste osas tervikuna (sh teadlikkus LÕK´ist kui rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õiguste kogumikust).

- Üllatav on täheldada suurt erinevust keelegrupiti (vt joonis 1), kus **venekeelsetest** vastajatest kinnitab **61%**, et on konventsioonist kuulnud, samas kui **eestikeelsete** vastajate vastav tulemus on ainult **35%**. Eestis ei ole keelegrupilisi erinevusi LÕK´i osas eelnevalt põhjalikult uuritud. Käesoleva uuringu tulemused on üllatavad ka seetõttu, et 2012-2013 uuringust selgus, et üle 2/3 küsimustikule vastanud Ida-Virumaa vene keelt kõnelevatest lastest ja noortest ei olnud konventsioonist teadlikud. Keelegrupilise erinevuse näol on tegu huvitava kontrastiga, mis vajab edaspidi täiendavat analüüsimist. Venekeelsete vastajate hulgas oli üle neljandiku Ida-Virumaa koolidest pärit õpilasi. Võttes arvesse võrdlusgrupi kõrgeid tulemusi (vt joonis 1), võib eeldada, et Ida-Virumaale suunatud projektil “Lapse hääl!” on olnud oluline mõju laste teadlikkuse tõstmisel ka piirkondlikult.

Käesolevad tulemused kinnitavad taaskord, et senisest enam on ühiskonnas (eriti koolis) vaja teha lapse õiguste alast teavitustööd (sh vene keeles) ning tutvustada lastele ja noortele erinevatel viisidel ja vormides LÕK´i kui rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigusi koondavat dokumenti.

19 Küsimusele „Kas oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?“ vastas nimetud uuringus eitavalt 61,3% vastanutest. Koostaja märkus.

2. Infokanalid ja –allikad

- Küsimusele "*Kust Sa oled ÜRO Lapse õiguste konventsiooni kohta infot saanud?"* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku vastuseid 2520. Joonisel 2 on toodud välja infokanalite ja -allikate pingerida, kust õpilased on enim LÕK´i osas infot saanud. Vastajatele olid valikud küsimustikus ette antud, soovi korral sai ise täiendavalt allika lisada.

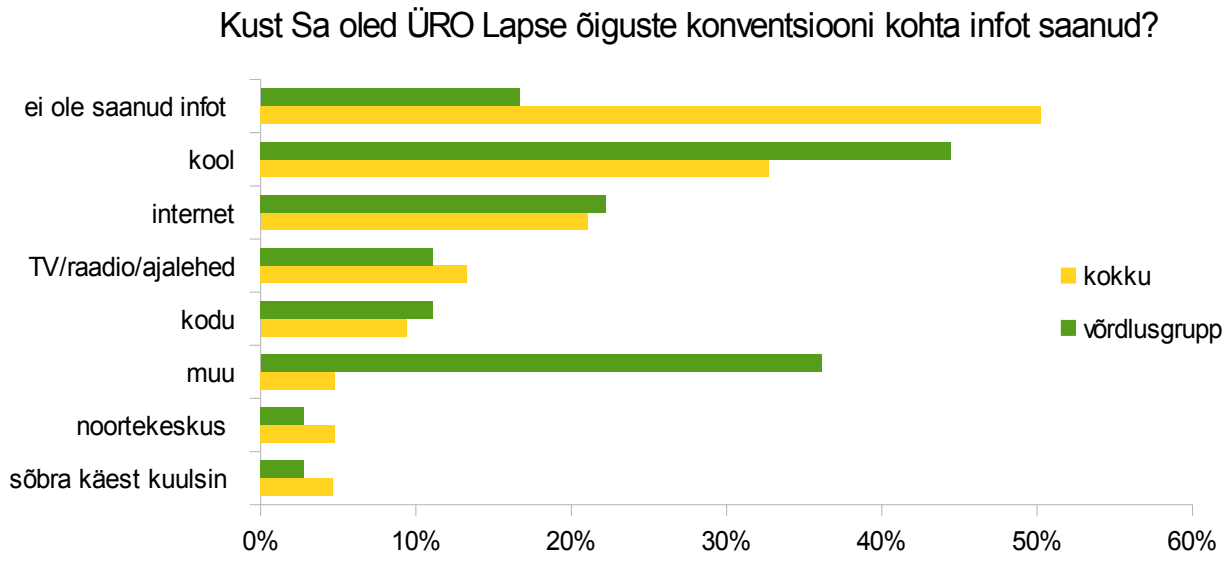

Joonis 2.

- Kokku **veidi üle 50%** vastanutest kinnitavad, et **ei ole saanud LÕK´i osas infot**: „*ma pole kunagi selle kohta infot saanud. Ma pole selle kohta ka uurinud*". Samas kui võrdlusgrupis (vt joonis 2) tõdeb sama ainult 17% vastanutest.

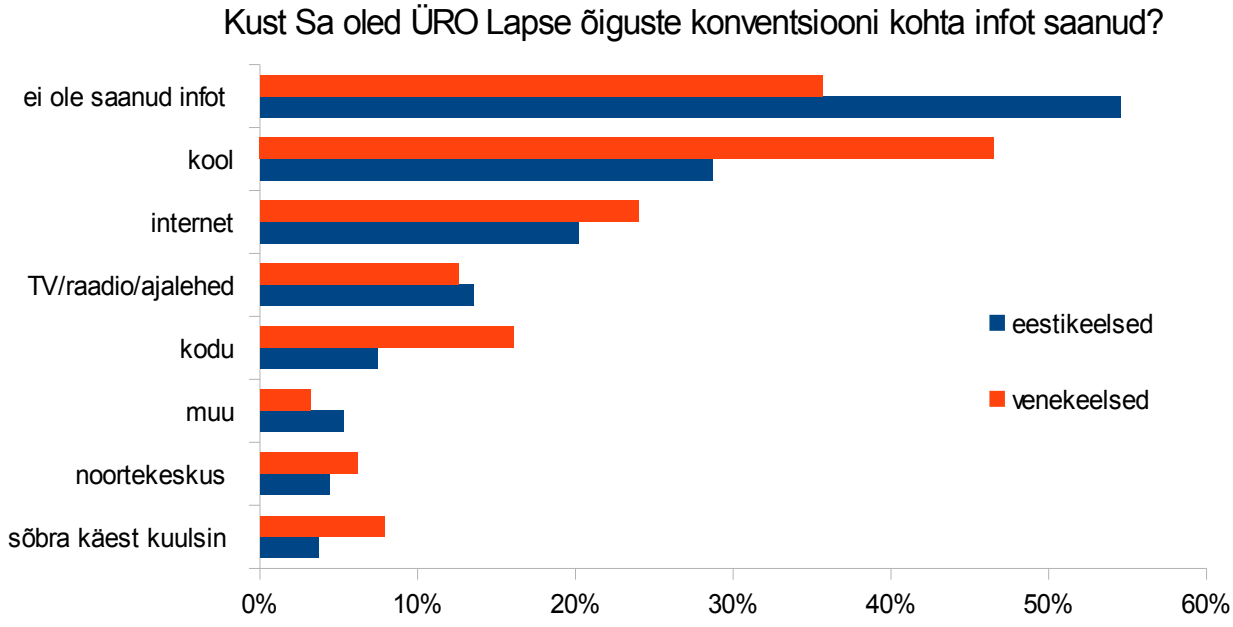

Joonis 3.

- Erinevus ilmneb taas ka keelegrupiti (vt joonis 3), kus **55% eestikeelse** ankeedi täitnud vastajat kinnitab, et **ei ole** LÕK´i kohta **infot saanud**. Samas nendib LÕK´ist mitteteadmist ainult **36% venekeelset** vastajat. Eelnev kinnitab käesoleva uuringu punktis 1 kirjeldatud keelegrupipõhiseid tulemuste erinevusi laste teadlikkuse taseme osas.

- **Kool** on infoallikana esimesel kohal **(33%)**, kust lapsed ja noored on LÕK´i kohta infot saanud. Samas ilmneb erinevus taas keelegrupiti (vt joonis 3) - kooli on infoallikana venekeelsete vastajate puhul 18 protsendipunkti võrra rohkem mainitud. Käesoleva uuringu punktid 1-3 kinnitavad taaskord, et lapse õigusi tervikuna on koolis vaja senisest oluliselt enam käsitleda.

- **Meedial** tervikuna on laste ja noorte igapäevaelu kujundamises (sealjuures teadlikkuse tõstmisel) suur roll, kokku **34%** vastanutest nimetab ühe infoallikana kas **internetti** (**21%**) või **TV/raadio/ajakirjandust** (**13%**). Internetil on teiste meediakanalite ees oluline edumaa nii eesti- kui ka venekeelsete laste puhul (vt joonis 3). Interneti olulisust infoallikana kinnitas ka 2012-2013 uuring.

- **Kodus** on LÕK´ist räägitud **9%** vastanutel, mainitakse „*ema*“, “*vanemat venda”*. Vastustest selgub taaskord keelegrupilised erinevused – kodus on LÕK´ist kuulnud **16% venekeelsetest** vastajatest, samas kui vastav näitaja on **eestikeelsete** vastajate puhul vaid **7%**. Samasugune vahe ilmneb ka **sõpradevahelise** infovahetuse osas, vastavalt 8% venekeelsetel ja 4% eestikeelsetel. Paraku tuleb nentida, et **noortekeskusi** info jagajatena mainib vaid alla **5%** vastajatest.

- Oma vastust soovis täpsustada 86 küsimustikule vastanud last ja noort. Oluliselt eristub **võrdlusgrupp**, kus **36%** vastajatest mainib **muud infoallikat**, samas kui vastajaskonnast tervikuna on märkinud selle valiku vaid 5% lastest ja noortest. Samas on tegu ootuspärase tulemusega, kuna võrdlusgrupis osalenud noored osalesid projektis “Lapse hääl!”, mille peamine eesmärk oli laste teadlikkuse tõstmine lapse õigustest tervikuna. Kategoorias muu mainitakse **enim** infoallikana “**Lapse hääl!” projekti** “*lapse häälest*” ja **laagreid** „*looduslaager”, “lastelaager”, “Targalt Internetis laager”, “Sally laager Pivarootsis“*.

- Erinevate infokanalitena mainiti veel **küsimustikku ennast** *„selle paberi pealt“, “siit lehelt”;* **erinevaid noorteorganisatsioone** *“YFU”,* aga ka **last või noort ümbritsevaid *inimesi*** *“õpetaja”, “tugiisik”, “lapsevanem”,* ning **asutusi** *“raamatukogu”, “sotsiaalosakond”.*

Laste ja noorte ettepanekud:

“*Kooli poolt Lapse Õiguste Konventsiooni tingimuste täitmine. Mõlema osapoole aktiivsem infovahetus. Lastele pidev teavitustöö nende õigustest.*” - 17 aastane tüdruk Tallinnast

„*Koolidel ja organisatsioonidel tuleks reaalselt rohkem sellel teemal rääkida ja õpilaste arvamust reaalselt kuulda võtta, sest siis tahaksid õpilased aktiivsemalt kaasa rääkida, kui nende juttu tähele pannakse*“ - 18 aastane neiu Tallinnast

“*Pidev info jagamine*” - 18 aastane neiu Jõgevamaalt

3. Laste ja noorte teadlikkus õigusest avaldada oma arvamust koolielu korraldamisel

- Küsimusele *"Kas Sa tead, et Sul on õigus avaldada oma arvamust Sind puudutavates küsimustes (sealhulgas koolielu korraldus – nt. koolitoit, tunniplaan, koolimaja lapsesõbralikkus)?"* vastas **78%** lastest ja noortest, et **on teadlik** oma õigusest avaldada arvamust koolielu korraldamises. Kohalikus elus kaasarääkimise õigusest oli teadlik 67% 2012-2013 uuringus osalenutest. Erinevus seega 11 protsendipunkti - üks erinevuse põhjus võib olla muuhulgas asjaolus, et kool on lapsele ja noorele lähem ja tuttavam keskkond kui kogukond tervikuna, ning õpilastel on kooliga kergem samastuda.

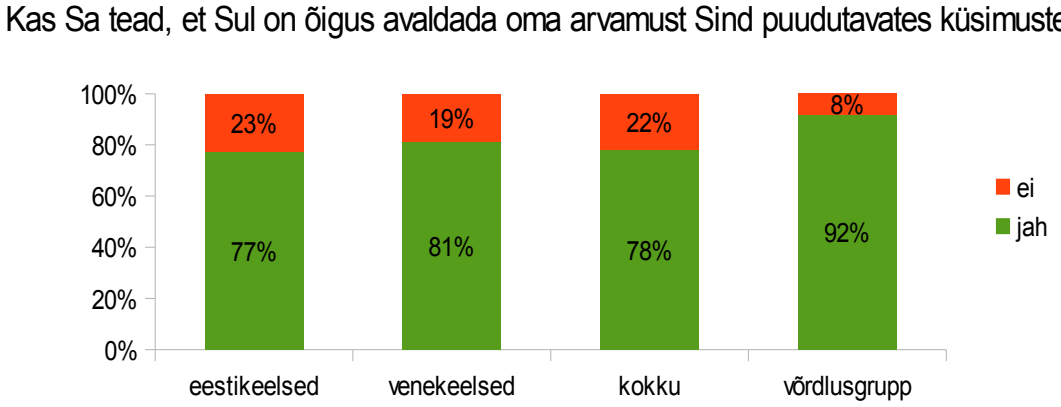

Joonis 4.

- **Võrdlusgrupi** teadmised on taaskord kogu vastajaskonnaga võrreldes **oluliselt paremad** (vt joonis 4) - **92%** projektis "Lapse hääl!" osalenud lastest on teadlik oma õigusest koolielu korralduses arvamust avaldada. Võttes arvesse ka võrdlusgrupi oluliselt kõrgemaid teadmisi LÕK´i osas (vt p.1), saab väita, et projektil "Lapse hääl!" oli otsene mõju projektis osalenud laste teadlikkuse suurendamisel lapse õiguste osas tervikuna.

- Taaskord ilmnevad erinevused ka keelegrupiti (vt joonis 4) - **venekeelsetest** vastajatest kinnitab **81%**, et on kuulnud lapse õigusest koolielu korralduses arvamust avaldada, samas kui **eestikeelsele** ankeedile vastanutest kinnitab sama **77%**. Käesolevad tulemused on uuringu p.1 vastustega kooskõlas.

- Käesoleva küsimuse tulemuste võrdlemisel uuringu p.1 tulemustega ilmneb positiivne trend, et kui LÕK´ist (ehk dokumendist, kus lapse õigused on talletatud) on teadlik vaid 41% vastanutest, siis lapse õigustest tervikuna on lapsed ja noored oluliselt teadlikumad (78%). Käesoleva küsimuse vastused kinnitavad 2012. aastal läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooringu[20] tulemusi, millest selgus, et suurem osa (84%) Eesti lapsi on lapse õigustest teadlikud.

20 Karu, M.; Turk, P.; Biin, H.; Suvi, H. (2012) Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Laste ja täiskasvanute küsitluse kokkuvõte. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Arvutivõrgus kättesaadav: http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/IMCE/lapse_oiguste_ja_vanemluse_monitooring_-_laste_kusitluse_aruanne.pdf

4. Laste ja noorte tahe koolielu korraldamise osas kaasa rääkida

- Kolm neljandikku (**75%**) küsimusele *"Kas Sa tahad, et Sinu arvamust küsitakse koolielu korraldamise osas?*" vastanud lastest ja noortest **tahab**, et tema arvamust koolielu korraldamise kohta küsitakse. 2012-2013 uuringus osalenutest soovis kohalikus elus kaasa rääkida 54% vastanutest. Käesoleva küsimuse vastused kinnitavad taas 2012. aastal läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooringu tulemusi, mille kohaselt kõige vähem soovivad lapsed kaasa rääkida kogukonna ja ühiskonnaga seotud küsimustes, ning ka mitmete kooliga seotud küsimuste kohta ütles tol korral üle 25% lastest, et nad ei soovigi kaasa rääkida (nt. kooli ürituste korraldamises kaasarääkimise vastu ei tunne huvi 27% ning kooli reeglite kehtestamises ei soovi kaasa rääkida 26%). Näiteks kinnitab 14-aastane poiss Tallinnast: "*Ma ei ole huvitatud, et noored saaksid koolis rohkem kaasa rääkida.*"

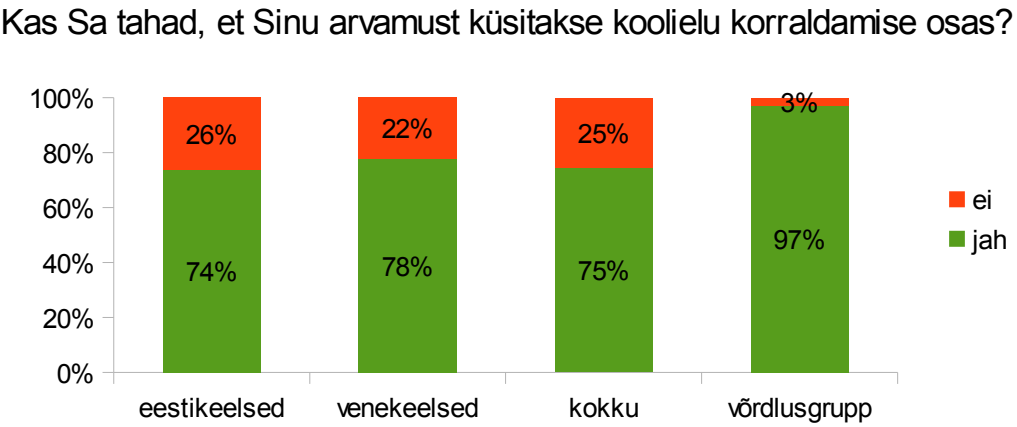

Joonis 5.

- Käesoleva küsimuse vastuste võrdlemisel (vt joonis 5) saab väita, et **laste ja noorte soov oma õigusi teostada ja koolielu korraldamises kaasa rääkida on otseses seoses teadlikkusega lapse õigustest**. Nimelt lausa **97% võrdlusgrupis** osalenutest **soovib kaasa rääkida** koolielu korraldamises. Antud tulemus koos võrdlusgrupi oluliselt kõrgemate teadmistega nii LÕK´i (vt p.1) kui ka lapse õiguste osas üldiselt (vt p.3) kinnitab, et projektil "Lapse hääl!" oli lisaks teadmiste suurendamisele ka otsene mõju projektis osalenud laste soovile oma õigusi realiseerida.

- Keelegrupilised erinevused ei ole suured (vt joonis 5), erinevus 4 protsendipunkti - **vene keelt emakeelena rääkivad lapsed** soovivad koolielu korraldamises **rohkem kaasa rääkida**. Samas on antud tulemus sarnaselt punkti 1 tulemustega mõnevõrra üllatav, kuna 2012-2013 uuringust selgus, et üle 2/3 tol korral ankeedile vastanud Ida-Virumaa vene keelt kõnelevatest lastest ja noortest ei soovinud, et nende arvamust kohaliku elu korraldamises küsitakse.

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Paigaldada anonüümne ettepanekute kast, teha interneti lehekülg, kus õpilased saavad anonüümselt ideid pakkuda, kasvõi 1 kord aastas läbi viia õpilastega vestlused koolielu parendamiseks.*" - 13-aastane tüdruk Narvast

"*Reaalsuse piires tuleks muidugi kõike teha. Kui laseks õpilastel ise otsustada koolipäeva alguse kohta või sisekujunduse osas, siis ilmselgelt midagi mõistlikku sellest ei tuleks. Aga võiks saada valida, kes ainet õpetab, sest osade õpetajatega mõni klass absoluutselt ei sobi. Mõtlesime sõbraga, et võiks olla hääletus, kuigi see ilmselt läheks ka lõpuks üle piiri.*" - 15-aastane tüdruk Jürist

5. Kool kaasajana

- Küsimusele *"Kas Sinu kool on Sinu käest koolielu korralduse kohta arvamust küsinud?* vastanutest kinnitas ainult **33%** lastest ja noortest, et kool **on** neid **kaasanud** koolielu korraldamisesse. **Eitavalt** vastas **29%**, oma seisukohta **ei osanud öelda** lausa **38%** vastanutest. **Võrdlusgrupp** on oma vastustes **teadlikum**, nimelt antud küsimusele **ei oska vastata 19%** projektis "Lapse hääl!" osalenud lastest ja noortest. Antud tulemused kinnitavad käesoleva uuringu p.4, milles selgus lapse õiguste teadlikkuse taseme oluline mõju laste ja noorte arusaamadele ja käitumisele. Paraku tõdeb võrdlusgrupist 42%, et kool ei kaasa neid koolielu korraldamisega seoses.

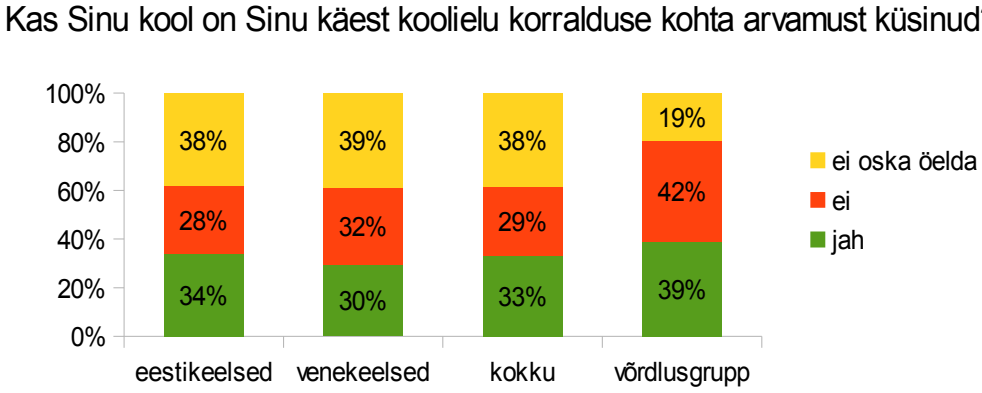

Joonis 6.

- Tulemustest (joonis 6) ilmnevad teatud keelegrupilised erinevused, veidi **enam eestikeelseid** vastajaid (vastavalt 34% eestikeelsed ja 30% venekeelsed) **kinnitavad, et kool on nende käest koolielu korralduse kohta arvamust küsinud**.

- Eesti Vabariigi haridusseaduse[21] § 2 kohaselt on hariduse eesmärk luua muuhulgas soodsad tingimused isiksuse arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis, ning kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi. Põhikooli – ja gümnaasiumiseaduse[22] § 3 loetleb omakorda üldhariduskooli alusväärtused, mille kohaselt üldhariduskoolis toetatakse õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut. Luuakse tingimused õpilase võimete tasakaalustatud arenguks ja eneseteostuseks ning teaduspõhise maailmapildi kujunemiseks. Samuti peetakse oluliseks väärtusi, mis tulenevad Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. ÜRO lapse õiguste konventsiooni[23] aluspõhimõtete kohaselt on laps autonoomne ja aktiivne õiguste kandja, olenemata oma vanusest. See põhimõte on väljendatud LÕK´i artiklis 12, mis sätestab lapse õiguse oma seisukohale igas teda puudutavas küsimuses ning õiguse ärakuulamisele ja arvesse võtmisele lähtuvalt tema east ja küpsusest. Kuigi artikli sõnastuses on keskendutud lapse õigusele väljendada oma vaateid ja avaldada arvamust, siis on seda rakendamisel sisustatud kui lapse õigust osaleda, mis hõlmab teabevahetust ja dialoogi lapse ja täiskasvanute vahel.[24] Õigus väljendada oma vaateid tuleb tagada lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks.

- **Seega peavad koolid Eestis senisest enam kaasama õpilasi ja looma neile osalemiseks erinevaid võimalusi, mis on üheselt kaasamisena mõistetavad.**

21 RT 1992, 12, 192 https://www.riigiteataja.ee/akt/968165
22 RT I 2010, 41, 240 https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv
23 ÜRO Lapse õiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akt/24016
24 ÜRO Lapse Õiguste Komitee üldkommentaari nr 12 (2009) „Lapse õigus avaldada arvamust" p 3. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc

6. Laste ja noorte valmisolek arvamust avaldada

- Küsimusele *"Mida Sa oled teinud, kui Sinult on küsitud arvamust koolielu korraldamise osas?"* vastates kinnitas **45%** lastest ja noortest, et küsitluse korral nad **on öelnud oma arvamuse** koolielu korraldamise osas. Oma arvamust **ei ole** küsitluse korral **avaldanud 8%** vastanutest ning **7%** kinnitab, et neid antud teema **ei huvita**. Käesoleva küsimuse vastused taaskord kinnitavad 2012. aastal läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooringu tulemusi, mille kohaselt mitmete kooliga seotud küsimuste kohta ütles tol korral üle 25% lastest, et nad ei soovigi kaasa rääkida (nt. kooli ürituste korraldamises kaasarääkimise vastu ei tunne huvi 27% ning kooli reeglite kehtestamises ei soovi kaasa rääkida 26%).

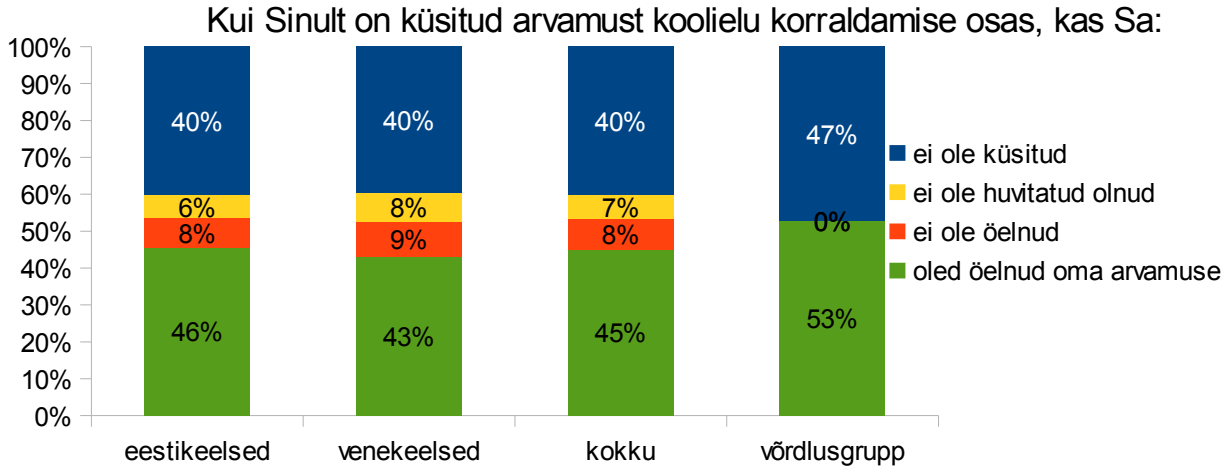

Joonis 7

- Paraku tuleb taaskord tõdeda, et koolid ei ole aktiivsed lapsi ja noori kaasama, kuna käesoleva küsimuse puhul lausa **40%** vastanutest kinntab, et kool **ei ole** nendelt koolielu korraldamise osas arvamust **küsinud**.

- Keelegrupilised erinevused (vt joonis 7) on väga väikesed - 3 protsendipunkti võrra **enam** avaldavad **eestikeelsed** lapsed ja noored oma arvamust koolielu korraldavates küsimustes.

- Kuna käesoleva uuringu p.4 tulemustest ilmnes, et **võrdlusgrupil** on suurem tahe (97%) koolielu korraldamise teemadel arvamust avaldada, siis on neil ka **suurem valmisolek** kaasamise korral kaasa rääkida (**53**%). Sama kinnitab ka asjaolu, et mitte ükski projektis "Lapse hääl" osalenud lastest ja noortest ei ole jätnud kaasamise korral oma arvamust esitamata (sh huvipuuduse tõttu). Antud tulemused kinnitavad taaskord käesoleva uuringu p.4, milles selgus lapse õiguste teadlikkuse taseme oluline mõju laste ja noorte arusaamadele ja käitumisele. Paraku tõdeb võrdlusgrupist 47% vastanuid, et kool ei ole neid kaasanud koolielu korraldamisega seoses.

Laste ja noorte arvamused ja ettepanekud:

„Õpilastel peaks olema rohkem sõnaõigust." - 13-aastane tüdruk Puigast

"*Koolis ei ole midagi huvitavat, kuna puuduvad huvialaringid. Ei taha isegi kooli minna, sest seal on igav ja ei ole huvitav.*" - 15-aastane tüdruk Narvast

"*Minu arvates on oluline, et lapsesse suhtutakse organiseeritult.*" - 9-aastane tüdruk Sillamäelt

7. Teemad, mille osas küsib kool õpilaste arvamust

- Küsimusele *"Millistel järgnevatest teemadest on kool Sinu arvamust küsinud?"* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku vastuseid 5452. Joonisel 8 on toodud välja teemade pingerida, mille osas kool on laste ja noorte arvamust enim välja seglitanud. Vastajatele olid teemad küsimustikus ette antud, soovi korral sai lisada oma täiendused teemade osas.

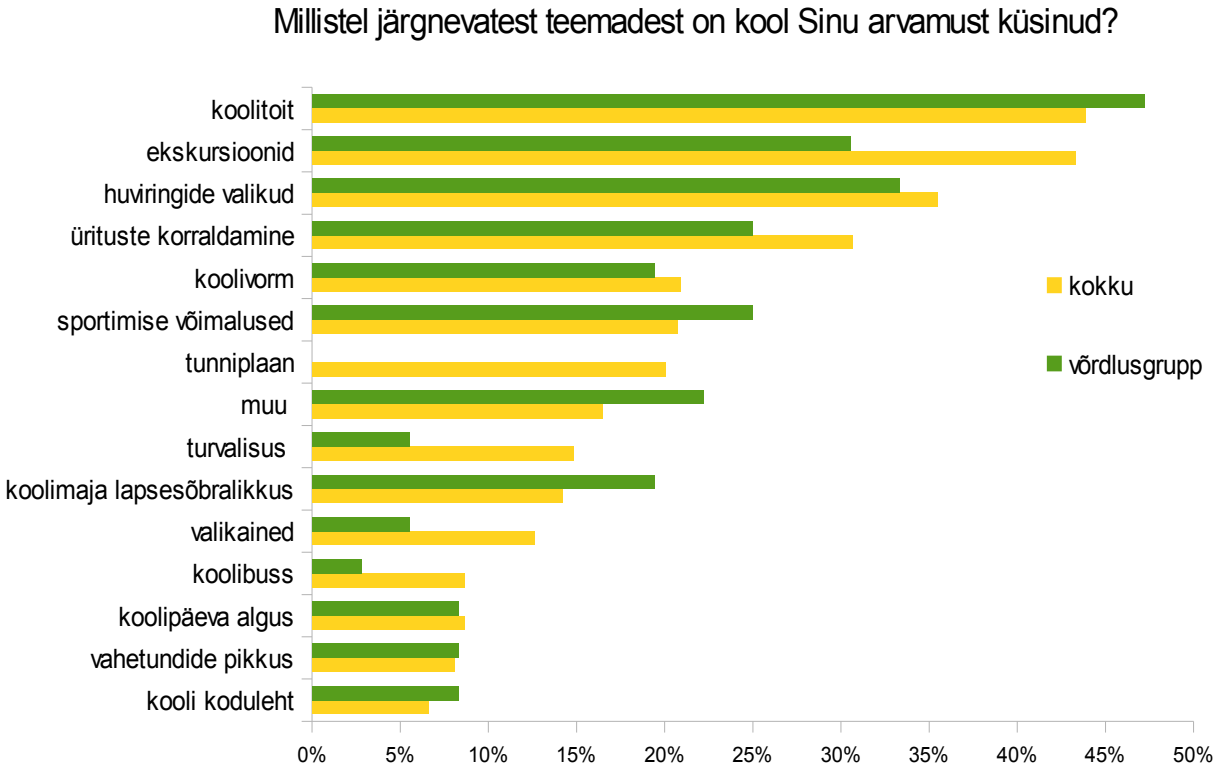

Joonis 8.

- Jooniselt 8 nähtub, et peamised teemad, mille osas kool laste ja noorte arvamust küsib - on **koolitoit (44%)** (*"millist toitu võiks koolis lastele pakkuda"*; *"kas maitseb koolisöök ja kas meeldib praegune söögikorraldus")* ja **ekskursioonide korraldamine (43%)** (*"kooli väljasõidud, et kas on piisavalt, ning kas meeldib käia väljasõitudel"*; "*ekskursioonide kohta, et kuhu minna*"). Järgnevad **huviringide korraldamine (35%)** (*"mis huviringe tahaksid, et koolis oleks"*; *"huviringide valikud"; "koolihuvitegevus – kus tahaksime osaleda ja mida teha")* ja **ürituste korraldamine (31%)** (*"kool on küsinud, mida me tahaksime veel teha ja mida põnevat korda saata"; "on küsitud erinevate ürituste toimumise ja esinemiste kohta"; "kevadball, rebaste retsimine").*

- Peaaegu võrdselt tunnevad koolid huvi, mida lapsed arvavad ning millised on nende ettepanekud **koolivormi (21%)** ("*kas võtta koolivorm või mitte*"; "*koolivormide osas, et kas teha need või mitte*"; "*koolitunni tarbeks tegime koolivormi maketi (eskiisi)*"), **sportimise võimaluste (21%)** *("spordivõistlused"; "milliseid sportimise võimalusi me tahaksime")* ja **tunniplaani (20%)** *("tunniplaani koostamine"; "tunniplaaniga rahulolu"; "kas meile sobib tunniplaan"; "erinevad õppekäigud")* osas. Järgmise grupi moodustavad teemad, mis on seotud **turvalisuse (15%)** ("*vägivald";*

"kiusamine"; "*minu käest on küsitud, kuidas lõpetada koolikiusamist"*), **koolimaja lapsesõbralikkuse (mööbel, klassiruumide kujundus) (14%)** (*"kooli välimuse ja kaasaegsuse kohta"; "kuidas on klassid ja muud vabaaja ruumid, kuidas neid saab parandada ja paremaks teha")* ja **valikainetega (13%)**.

- Kõige vähem küsivad koolid laste arvamust **koolibussi (9%)** ("*bussiliinide kohta*"), **koolipäeva alguse (9%)** (*"tundide algusaeg, kas muuta varasemaks, et jõuda varem huviringi või muuta hiljemaks, et jõuda hommikul liinibussiga õigeks ajaks")*, **vahetundide pikkuse (8%)** ("*kuidas veeta mõnusalt vahetunde*"; "*vahetundide sisustamise kohta")* ja **kooli kodulehe (7%)** kohta.

- Vastajad tõid välja lisaks etteantud teemadele veel täiendavaid valdkondi, mille osas koolid on laste ja noorte arvamust välja selgitanud. Õpilaste poolt kirjeldatu osas võib tuua välja muuhulgas järgmised märksõnad: **kooliremont** ("*garderoobiremondi kohta", "koolimaja remontimine*"); **koolikell** ("*koolikella helin*"; "*kool pole minu käest arvamust küsinud. Kuigi ma sooviksin oma arvamust avaldada väga koolikella muusika valikus*"; "*koolikella helina valik*"); **rahulolu õpetajatega** ("*õpetajate õpetamisviiside kohta"; "kas õpetajad arvestavad õpilastega");* **koolielu reeglid** "*kuidas võiks välja näha koolielu käitumise reeglid";* **heaolu suurendamine koolis** ("*Kool on küsinud minu käest "Milline on huvitav kool?"; kuidas teha õppimist huvitavamaks"; "mida koolis muuta, et kõigil oleks hea*").

- Mitmed vastajad täpsustavad, et tegelevad erinevate teemadega **õpilasesinduse kaudu** *„Kuna olen meie kooli õpilasesinduses, siis lahkame väga paljusid asju meie koolis (söök, kodukord, vahetunnid, tunniplaan jne) ja samamoodi oli meie kooli õpetajate digipööre kohta koosolek, kus sain osaleda, et oma arvamus selle kohta öelda :-)",* mõned vastajad kinnitavad, et on **ise küsitlusi algatanud**: "*meie ise algatasime küsitluse koolitoidu paremaks muutmiseks*".

- Taaskord kinnitab suur osa vastanutest, et keegi **ei ole** koolis nende arvamust koolielu korralduse osas **küsinud**: "*ei ole küsitud midagi neist teemadest"; "ei ole kaasatud üheski teemas"; "meie käest ei küsita arvamust*"; "*ei ole küsitud, alati tehakse kõike ise*"; *"ei ole küsitud, sest oleme ausad, pärast esimest klassi enam keegi ei hooli"*, või kui **on küsitud**, siis **pole ettepanekuid arvestatud**: " *küsimusi on küsitud, et kuidas muuta kooli paremaks, kuid neid pole täidetud*"; "*mulle on antud mingi leht, aga minuarust ei ole neid kuulda võetud, minuarust antakse need, et lihtsalt näidata, et hoolitakse*".

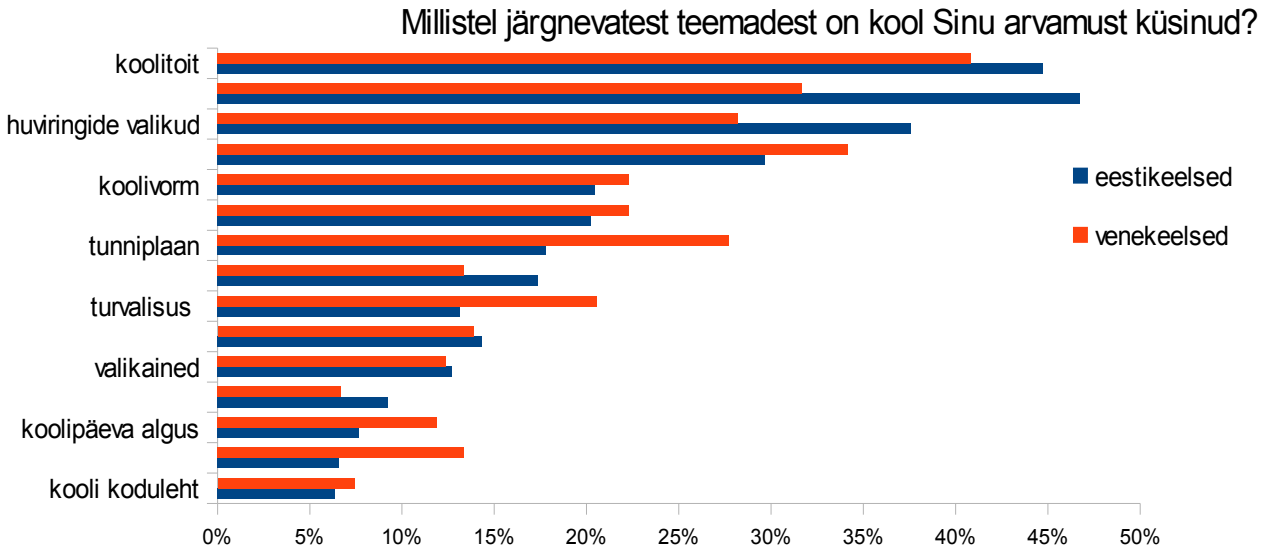

Joonis 9.

- Keelegrupilised erinevused ei ole suured (vt joonis 9), eesti- ja venekeelsete laste ja noorte vastustele tuginevalt saab öelda, et **eesti õppekeelega koolis** küsitletakse õpilasi vene õppekeelega koolidest **enam** teemadel: **koolitoit, ekskursioonid, huviringide valikud, koolimaja lapsesõbralikkus, valikained ja koolibuss.** Samas kui **venekeelsetes koolides** arutletakse eestikeelsetest koolidest **rohkem** õpilastega teemadel: **ürituste korraldamine, koolivorm, sportimise võimalused, tunniplaan, turvalisus, koolipäeva algus, vahetundide pikkus, kooli koduleht**.

8. Laste ja noorte kaasamise viisid koolis

- Küsimusele *"Millisel viisil on kool Sinu arvamust küsinud? "* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku vastuseid 2819. Joonisel 10 on toodud pingerida, milliseid viise ja kanaleid on kool laste ja noorte arvamuse selgitamisel kõige rohkem kasutanud. Vastajatele olid variandid küsimustikus ette antud, soovi korral sai lisada oma täiendused viiside või kanalite osas.

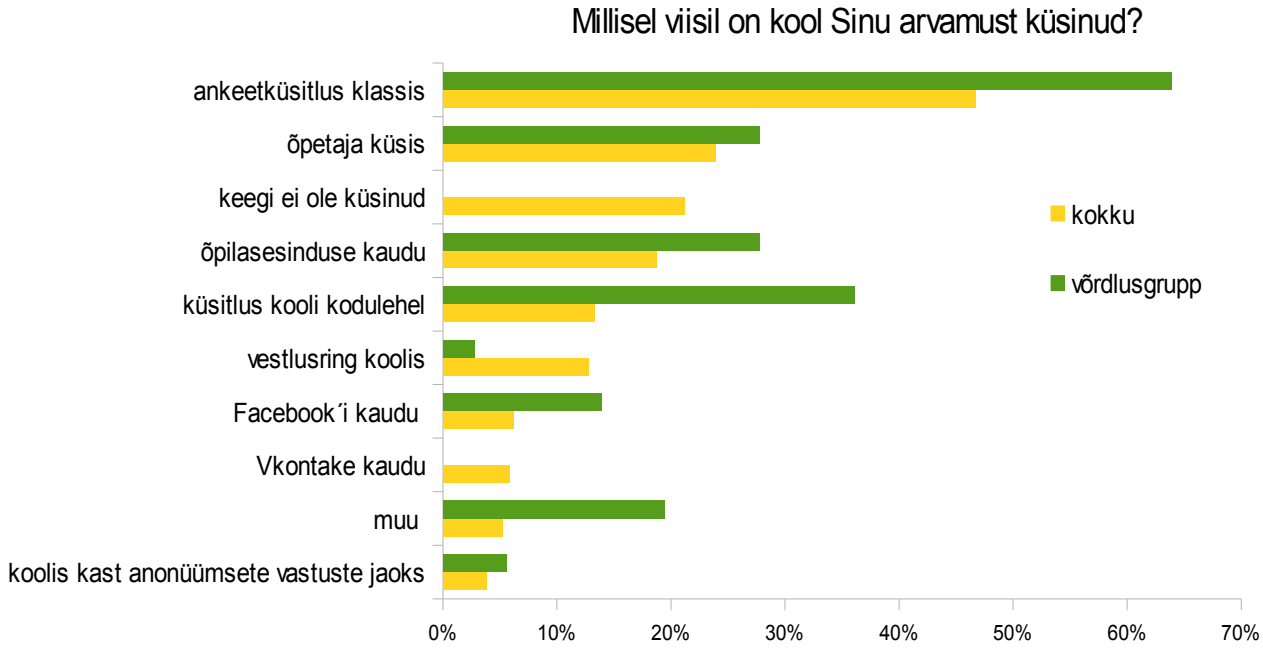

Joonis 10.

- Koolid praktiseerivad õpilaste kaasamisel erinevaid viise (vt joonis 10), kõige enam on kasutusel **ankeetküsitlus klassis (47%)** (*"anonüümne küsitlus paberil"; "anti paber, kus pidid vastama küsimustele anonüümselt", "lihtsalt oleme paberile kirjutanud arvamusi")*. Järgneb suuline **küsitlemine õpetaja või mõne muu kooliga seotud inimese poolt (24%)** *("klassijuhataja küsib"; "õpetaja küsib kõikide laste käest klassis nende arvamust"; "arenguvestluse ajal")*. **Õpilasesindus** on küsitlenud lapsi ja noori **19%** juhtudel. Koolid kasutavad ka võimalust kaasata õpilasi **küsitlusega kooli kodulehel** (**13%**) (*"interneti lehekülgedel"; "küsitlus veebikeskkonnas"; "internetti anonüümse ankeedi täitmine"; "kooli kodulehel olevatel ankeeditäitmise lehekülgedel"; "e-kool")*. Paraku suhteliselt väike osa koolidest (**13%**) viib läbi **vestlusringe koolis** (*"face2face"; "näost näkku"; klassijuhataja räägib ja arutab klassiga")*. Lisaks küsitlustele internetis kasutavad koolid laste ja noorte kaasamisel ka sotsiaalmeediat, **Facebooki ja Vkontakte** (kasutusel venekeelsetes koolides) mainis kokku **12%** küsitletutest. Alla **4%** vastanutest mainib, et koolis on paigaldatud **kast õpilaste anonüümsete arvamuste** jaoks.

- Taaskord kinnitab 21% vastanutest, et keegi ei ole koolis nende arvamust koolielu korralduse osas küsinud: " *keegi ei ole küsinud"; "meie arvamust ei ole küsitud*". Samas võrdlusgrupi puhul ükski vastanutest seda ei maini.

- Keelegrupiliselt (vt joonis 11) eristub pingerida ennekõike kahes fragmendis, nimelt ilmneb venekeelsetes koolides õpilasesinduse passiivsus (või asjaolu, et õpilasesindus puudub koolis), sest õpilasesindus on küsitlenud neid vaid 7% venekeelsete vastajate väitel, samas kui õpilasesindust küsitlejana mainivad 22% uuringus osalenud eestikeelsetest lastest ja noortest.

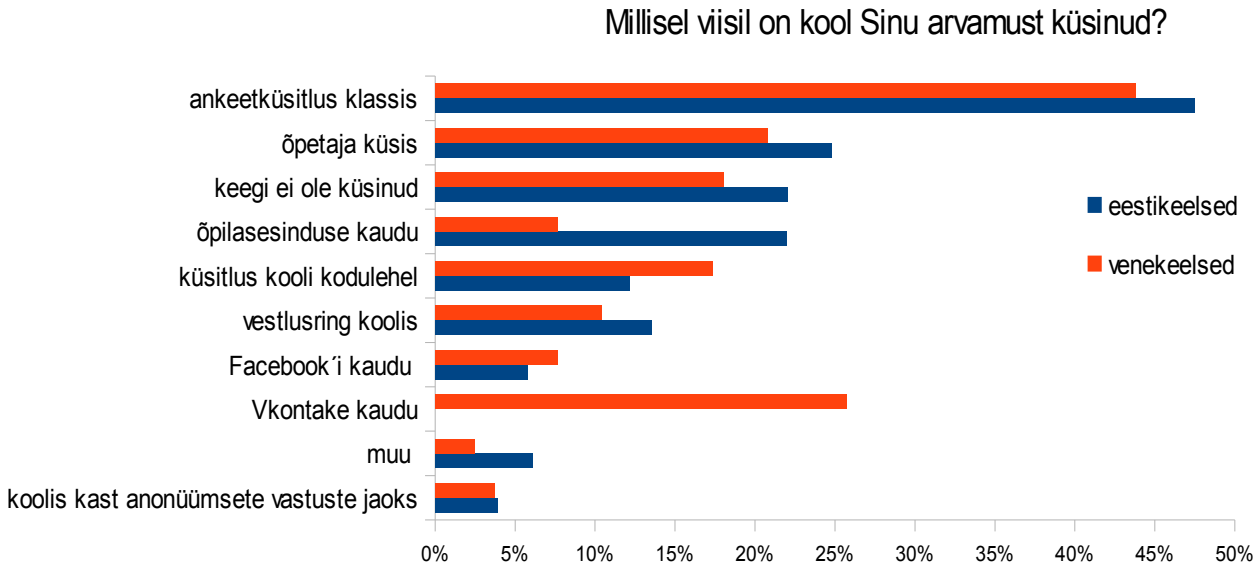

Joonis 11.

- Teise olulise erinevusena saab välja tuua sotsiaalmeediakanalite kasutuse eesti- ja venekeelsete koolide poolt - **venekeelsete vastajate** pingereas on teisel kohal **(26%) keskkond Vkontakte**, kuigi ka venekeelsetes koolides kasutatakse õpilaste kaasamisel Facebook'i (8%). Tulemused ei ole üllatavad, kuna ka 2012-2013 uuringust laste osaluse ja kaasatuse osas kohaliku omavalitsuse tasandil selgus, et üle poolte lastest ja noortest kasutab infoallikana Facebook'i, samas kui arvestatav osa uuringus osalenud Ida-Virumaa vene keelt kõnelevatest lastest ja noortest saab infot kodukohas toimuva kohta VKontakte (www.vk.com) keskkonnast.

9. Rahulolu koolipoolse kaasamisega

- Lastest ja noortest **55%** vastas **eitavalt** küsimusele *"Kas Sinu arvates küsib Sinu kool piisavalt õpilaste arvamust koolielu korraldamisel?*". **Võrdlusgrupist** (vt joonis 12) tervelt **64%** vastanutest leiab, et kool **ei küsi piisavalt** õpilaste arvamust koolielu korraldamisel. Väiksem rahulolu on seletatav muuhulgas asjaoluga, et käesoleva uuringu p.5 kohaselt tõdes võrdlusgrupist 47% vastanutest, et kool ei ole neid kaasanud koolielu korraldamisega seoses, samas kui kogu vastajaskonnast kinnitas sama 29% (vt joonis 6). Samas on võrdlusgrupil ka suuremad teadmised õigusest kaasa rääkida (vt p. 3), ning tahe (vt p.4) ja valmisolek (vt p.6) seda õigust realiseerida.

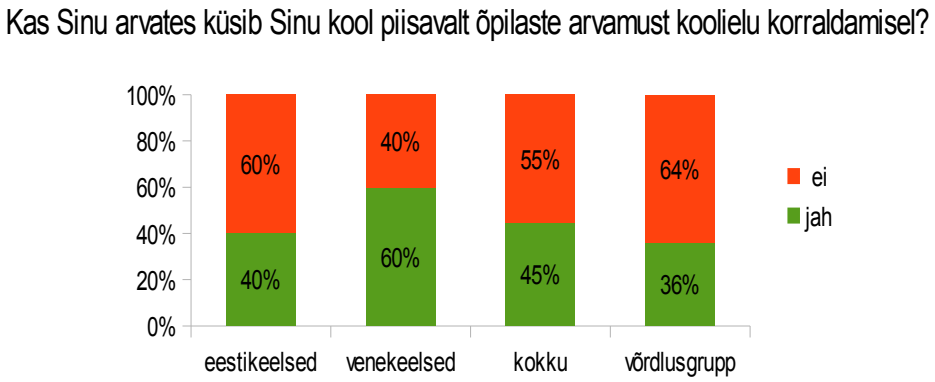

Joonis 12.

- Käesoleva küsimuse puhul tuleb esile oluline **keelegrupiline erinevus**, nimelt **60% eestikeelsetest** vastajatest leiab koolipoolse kaasamise olevat **ebapiisav**, samas kui **60% venekeelsetest** lastest ja noortest peab kaasamist **piisavaks**. Samas on siinjuures huvitav asjaolu, et 34% eestikeelsetest ja ainult 30% venekeelsetest vastajatest kinnitavad, et kool on nende käest koolielu korralduse kohta arvamust küsinud (vt p.5). Eelnevast saab järeldada, et **venekeelsed lapsed ja noored on koolipoolse kaasamisega rahulolevamad**, sest isegi kui neid kaasatakse vähem, ei pea nad seda ebapiisavaks. Seda isegi hoolimata asjaolust, et vene keelt emakeelena rääkivad lapsed soovivad veidi rohkem koolielu korraldamises kaasa rääkida (vt. p 4) kui nende eestikeelsed eakaaslased.

- Õpilaste heaoluga seotud koolikeskkonna käsitlemisel lähtutakse õpilaste subjektiivsetest määratlustest. Ühelt poolt on laste heaolu jagatud väärtus, mis suunab õpetajate, lapsevanemate ja teiste asjaomaste täiskasvanute tegevust laste toimetuleku toetamisel[25]. **Seega on koolidel senisest enam vaja pöörata tähelepanu laste ja noorte igakülgsele kaasamisele koolielu korralduslikes küsimustes, kuna kestev rahuolematus antud küsimuses pärsib ka laste ja noorte heaolu koolis tervikuna.**

Laste ja noorte ettepanekud:

"Kui lapsele/noorele kinnitada, et tema arvamus on oluline ja seda arvestatakse, julgevad nad ka rohkem osaleda. Muidu tekib mõte, et mis see minu arvamus ikka loeb ning noored jäävad passiivseks" - 18 aastane neiu Jürist

25 A.Ots (2014) *Õpilaste heaolu resilientsus ja mõistestruktuuri areng: erinevused kooliga rahulolu säilitamisel ebameeldivate koolikogemuste ja klassiõpetaja kasvatusstiili taustal*. Eesti Haridusteaduste Ajakiri, nr 2(1), 2014, 132–161. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2014.2.1.06/1241

10. Laste ja noorte arvamusega arvestamise sagedus

- Küsimusele „*Kas Sinu kool arvestab Sinu arvamusega?*" vastanud lastest ja noortest **kokku 24%** kinnitab, et nende arvamusega on koolielu korraldamisel **alati (5%)** või **enamasti (19%) arvestatud**. **Vahel** on laste ja noorte arvamust arvesse võetud **35%** juhtudel, ning **mitte kunagi** ei ole kool õpilaste arvamust arvestanud **9%** vastajate kinnitusel. Kolmandik (**33%**) vastanutest ei **oska öelda**, kas nende arvamust koolielu korraldamisel on arvesse võetud. Eelnimetud tulemust saab seostada asjaoluga, et nende käest ei ole arvamust küsitud (vt p. 5 ja 6), või ei ole neile tagasisidet antud (vt. p. 11).

- Taaskord on **võrdlusgrupp** oma vastustes **teadlikum**, nimelt käesolevale küsimusele (vt joonis 13) **ei oska vastata 19%** projektis "Lapse hääl!" osalenud lastest ja noortest (sarnaselt p. 5). Paraku tõdeb võrdlusgrupist **14%** vastanutest, et kool ei arvesta mitte kunagi nende arvamusega, samas kui kogu vastajaskonnast kinnitab 9%, et kool ei ole mitte kunagi tema arvamusega arvestanud.

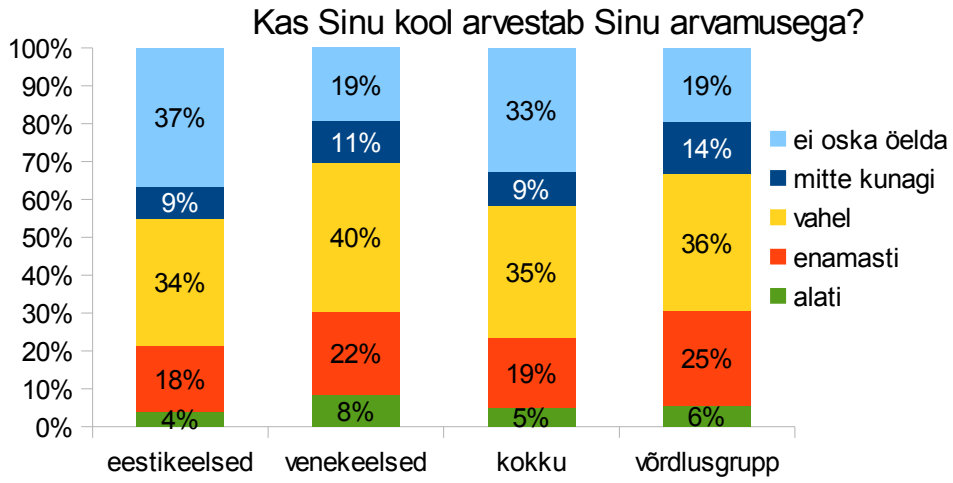

Joonis 13.

- 2012-2013 uuringule vastanute tulemused olid kohaliku elu korraldamisel suhteliselt sarnased (nt. alati arvestati laste ja noorte arvamusega 4,5% juhtudest).

- Keelegrupiliselt ilmneb sarnaselt käesoleva uurinigu p.9 **venekeelsete õpilaste suurem rahulolu kooliga**, nimelt kinnitavad nad 3 protsendipunkti võrra rohkem oma eestikeelsetest eakaaslastest, et kool nende arvamusega alati arvestab. Eelnevat kinnitab ka 12-aastase tüdruku arvamus Narvast venekeele õppekeelga koolist: "Mina olen kõigega rahul. Mul on hea meel, et kooli juhtkond tunneb õpilaste arvamuse vastu huvi."

- Aastal 2012 läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooring kinnitab, et kaks kolmandikku lastest (69%) ei ole üldse või pigem nõus aga sellega, et lapse arvamust võib küsida, aga seda ei pea arvestama. Seega on suure osa laste jaoks oluline see, et neid ära kuulataks ja ka arvesse võetaks.

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Väga oluline teema ja soovin, et teisteski koolides võiks olla nii nagu meie koolis on*." - 17 aastane tüdruk Viljandist

11. Tagasisidestamine

- Kokku vastas küsimusele *"Kui koolis on Sinu arvamust küsitud, kas Sulle on tagasisidet antud?"* jaatavalt **36%** uuringus osalenud lastest ja noortest, kes kinnitavad, et juhul, kui nende arvamust on küsitud, siis on neile ka **tagasisidet antud**. On äärmiselt kahetsusväärne, et lausa **64%** vastanutest tõdeb, et neile **ei ole tagasisidet antud**, seega nad ei tea, kas kool nende arvamust arvestas või mitte.

- Mõneti on käesolevad andmed üllatavad, eriti võrdluses 2012-2013 aasta uuringu punktiga, mis puudutas tagasisidestamist - tol korral 50% vastanutest väitis, et KOV on neile tagasisidet andnud. Tekib lahknevus laste ja noorte tahte osas arvamust avaldada (74,6% soovib kaasa rääkida koolielu korralduses, samas kui ainult 54,4% kogukonnas) ja koolipoolse kaasamise väheses aktiivsuses, mis väljendub muuhulgas passiivse tagasisidestamisena.

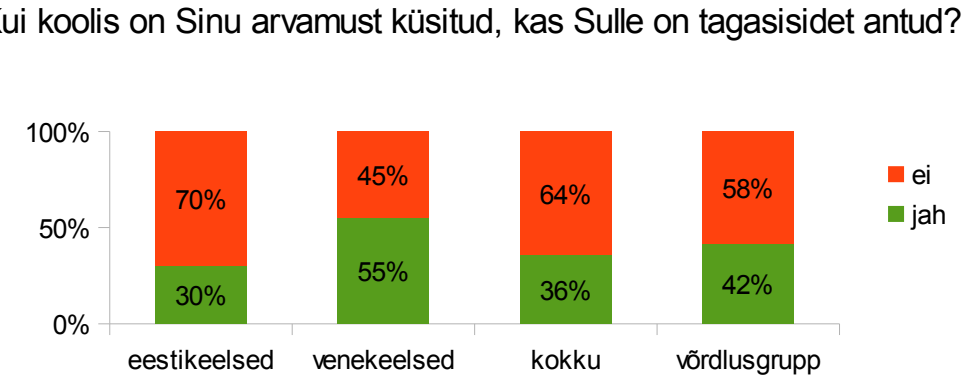

Joonis 14.

- Suured erinevused ilmnevad keelegrupiti (vt joonis 14), kus lausa **70% eestikeelsetest** vastajatest kinnitab, et neile **ei ole** kaasamise korral **tagasisidet antud**. **Venekeelsete** vastajate puhul on see näitaja oluliselt madalam – **45%**. Vahe on kahe keelegrupi puhul tervelt 25 protsendipunkti.

- **Eelnevast saab järeldada, et senisest enam on vaja koolil pöörata tähelepanu tagasisidestamisele, eriti on vaja antud teemaga tegeleda eestikeelsetes koolides. Juhul kui küsida laste ja noorte arvamust, on kindlasti vaja anda neile ka tagasisidet, kas nende arvamust on arvesse võetud, või põhjendada, miks nende arvamust arvesse ei võetud. Tagasisidestamine on vajalik ka õpilaste rahulolu kasvuks.**

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Tuleks välja anda rohkem ankeete noortele vastamiseks ja valimiseks ning siis kuidagi enamusele anda tagasisidet (nt korduma kippuvatele küsimustele) ja laste/noorte arvamuste põhjal langetada otsus*" - 16-aastane tüdruk Tõrvast

„*Kõiges ei saa õpilased kaasa rääkida, kuid paljudes asjades võiks siiski teha küsitlusi ja ka õpilaste arvamusi kuulda võtta ja midagi ette võtta. Nt oli üks aasta väga halb õpetaja kes ei õpetanud ja õpilased kogusid allkirju et saada teist õpetajat kuid kool ei muutnud midagi.*" - 15-aastane tüdruk Jürist

„*Võiks olla rohkem küsitlusi ja kõikide õpilaste arvamustega arvestada, kuna tihti olen tundnud, et minu arvamustega ei arvestata.*" - 15-aastane tüdruk Pärnust

12. Teemad, milles lapsed ja noored tahavad koolis kaasa rääkida

- Küsimusele *"Mis teemadel Sa tahad, et kool Sinu arvamust küsiks?"* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku vastuseid 9152. Joonisel 15 on toodud eelistuste pingerida, millistel teemadel soovivad lapsed ja noored kõige rohkem koolielu korraldamises kaasa rääkida. Vastajatele olid teemad küsimustikus ette antud, soovi korral sai lisada oma täiendused eelistatud teemade osas.

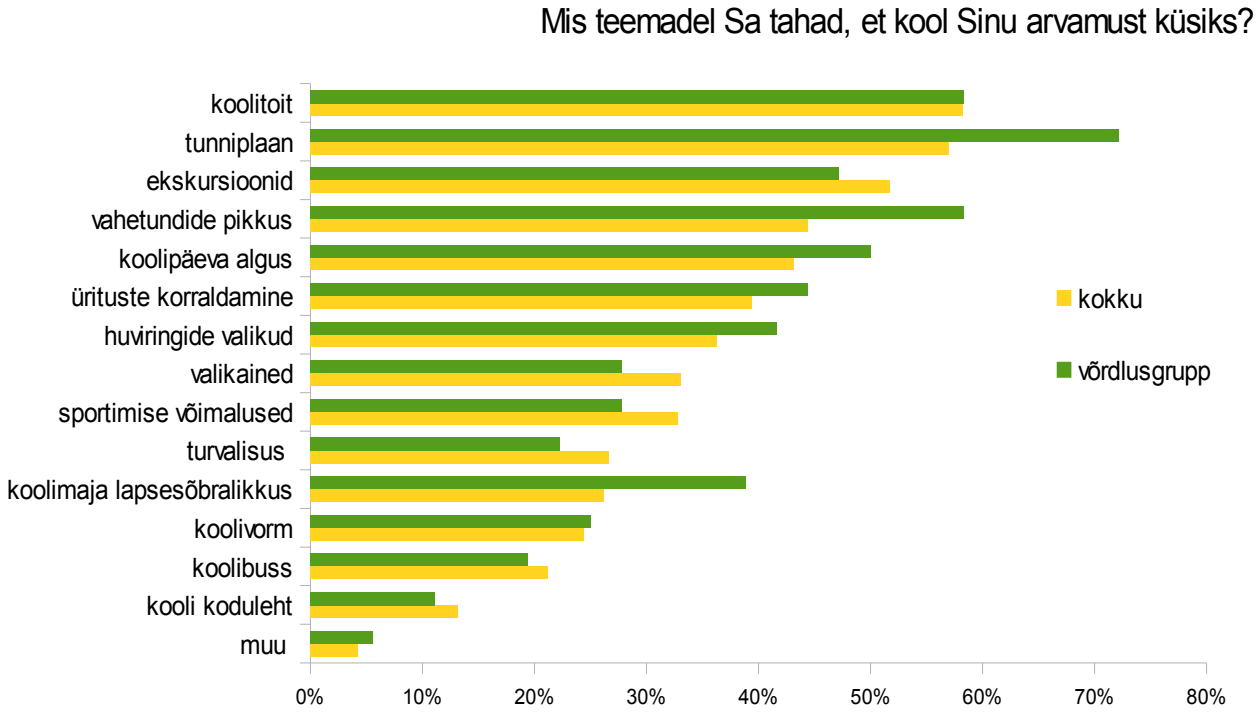

Joonis 15.

- Teemad, mille osas **lapsed ja noored** kõige rohkem **soovivad koolis kaasa rääkida,** on **koolitoit (58%)**, **tunniplaan (57%)**, **ekskursioonid (52%)**, **vahetundide pikkus (44%)** ja **koolipäeva algus (43%)**.

- Käesoleva uuringu p.7 selgusid teemad, mille osas **koolid** tervikuna lastelt **kõige enam tagasisidet küsivad**: **koolitoit (44%)**, **ekskursioonide korraldamine (43%)**, **huviringide korraldamine (35%)**, **ürituste korraldamine (31%)** ja **koolivorm (21%)**. Seega on koolide praktika ja õpilaste soovide vahel vastuolu, kuna koolid küsivad lastelt ja noortelt tunniplaani osas viiendikul (20%) juhtudest, ning koolipäeva algus (9%) ja vahetundide pikkus (8%) on teemad, milles koolid tervikuna lapsi praktiliselt kõige vähem kaasavad. Kuigi antud osas eristuvad venekeelse õppekeelega koolid, sest käesoleva uuringu p. 7 selgus, et venekeelsetes koolides arutletakse eestikeelsetest koolidest rohkem õpilastega muuhulgas teemadel: tunniplaan, koolipäeva algus ja vahetundide pikkus.

- Käesoleva punkti teemat ilmestab 15-aastase Lõuna-Eestist pärit tüdruku mõtlemapanev arvamus: "*Tunniplaan. Ühel päeval on 8 tundi, teisel päeval 5 tundi. Tunnid võiksid olla rahulikumalt. Samuti võõrkeelesid ei tohiks järjest panna. Vene keel ja inglise keel järjest on väga raske end "ümber vahetada." Kolmandaks, panna järjest ühele päevale palju aineid, kus on suure tõenäosusega KT. On*

arulage. 8 tundi, 8 KT - ja õpetajaid ei huvita ka see, et tegelikult nii ei tohiks. Kõige viimaseks jätan koolikiusamise. Olen ÕE, Direktori, Klassijuhatajate, õpetajate, sotsiaalpedagoogi poole pöördunud, et endast nõrgemaid kiusatakse palju meie koolis. Kõik lubavad teha, aga tegelikult on tüütus, kes neid segas. Mitte keegi neist ei liigutanud hiljem karva ka, et koolielu mugavamaks teha. Halb on vaadata, kuidas 1.-2- klassi poisil võetakse koolikott ja visatakse järve. Koolitöid rikutakse jne... Tegin ka pilte ja videosid sellest, kuid neid see ei huvitanud."

- Lapsed ja noored tegid lisaks nimekirjas toodud teemadele ettepanekuid, mille puhul nad sooviksid koolis rohkem kaasa rääkida. Märksõnadena toodi muuhulgas välja: "*õpetajate käitumine ja eeskuju andmine"; "koolikella helin"; "keelte valikud"; "klassiüritused koolis ja koolist väljaspool"; "toidunõud".*

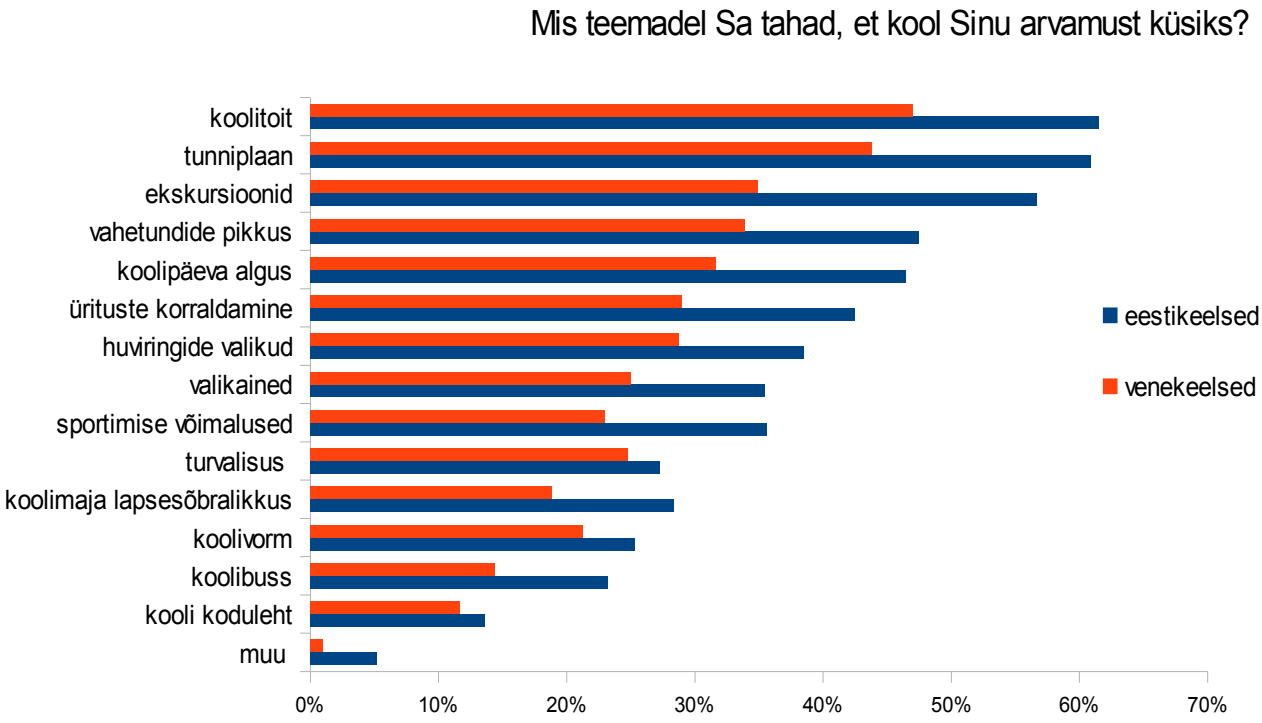

Joonis 16.

- Väga huvitav asjaolu ilmneb keelegruppide võrdlemisel, nimelt langevad enamikus kokku eesti- ja venekeelsete laste ja noorte eelistuste pingeread teemade osas, milles õpilased soovivad koolielu korraldamiseks sõna sekka öelda. **Tulemused tõendavad, et õpilaste teemaeelistuste puhul ei oma tähendust, mis keelt lapsed ja noored emakeelena räägivad**. **Teemad, mis on õpilaste jaoks koolielu korraldamisel tähtsad, on samad.**

- **Seega tuleb koolidel edaspidi senisest enam kaasata lapsi ja noori koolielu korraldamisel teemade osas, millel õpilased soovivad aktiivselt sõna võtta. Kaasamine annaks õpilaskonnale sõnumi, et ka nende arvamusel on kaal õpikeskkonna kujundamisel. Koolipoolne tagasisidestamine on vajalik koolis ühise arusaama loomiseks, miks mõnda ettepanekut arvestatakse, teist mitte.**

Laste ja noorte ettepanekud: „*Tunnid võiksid alata hiljem. Kõik räägivad kui oluline on uni, muidu läheme paksuks ja lolliks ja mis, kui me ei maga vähemalt 9h. Näiteks: ma jõuan peaaegu igapäev koju kell 18 läbi, õpin, käin pesemas, söön ja kell on juba nii palju, et magada saan ehk 6h.*" - 14-aastane tüdruk

13. Eelistatumad kaasamise viisid

- Küsimusele *"Millisel viisil Sa tahaksid, et kool Sinu arvamust küsiks?"* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku vastuseid 3469. Joonisel 16 on toodud pingerida, milliseid viise ja kanaleid lapsed ja noored enda kaasamisel kõige rohkem eelistavad. Vastajatele olid kaasamise viisid küsimustikus ette antud, soovi korral sai lisada oma täiendused eelistatud viiside või kanalite osas.

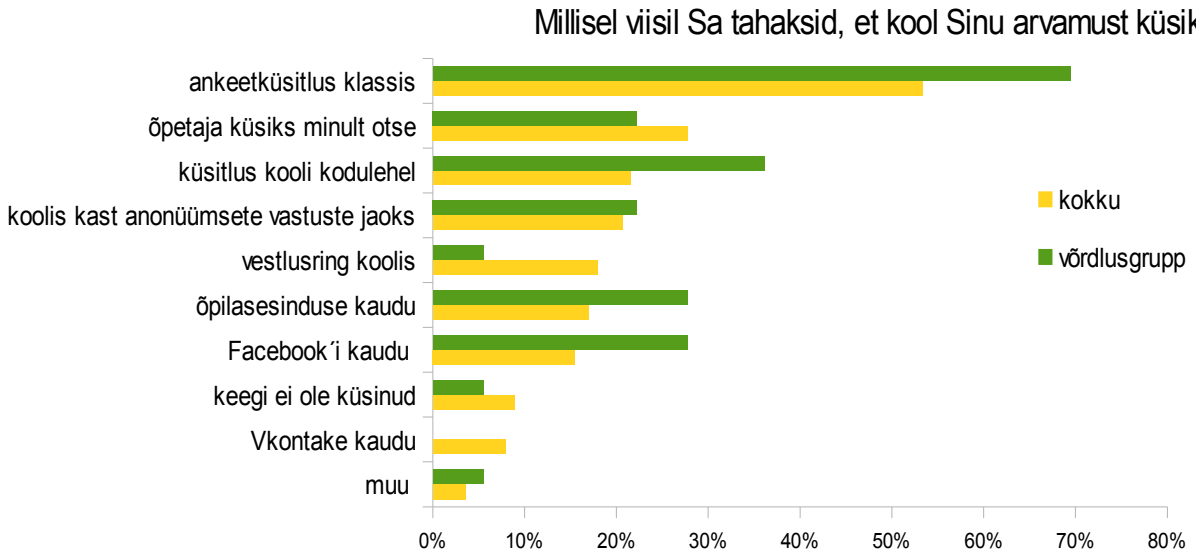

Joonis 17.

- Käesoleva uuringu p. 8 oli loetletud viisid, mida koolid praktiseerivad õpilaste kaasamisel (vt joonis 10) nende arvamuse väljaselgitamiseks. Kõige enam mainiti vastajaskonna poolt ankeetküsitlust klassis (47%) ja küsitlemist õpetaja või mõne muu kooliga seotud inimese poolt (24%). Jooniselt nr 17 selgub, et antud kaasamise viisid on enim eelistatud ka õpilaste endi poolt (**ankeetküsitlus 53% ja õpetaja küsitleb otse 28%**).

- Interneti olulisusest oli juttu juba käesoleva uuringu punktides 2 ja 8. Sama kinnitab ka asjaolu, et kolmandana eelistavad lapsed ja noored loetelust **küsitlust kooli kodulehel (22%)** ja seejuures võrdlusgrupp lausa 36%. Samas kasutavad koolid seda võimalust vastanute väitel vaid 13%. **Õpilaste poolt kaasamisel anonüümsuse eelistamist** kinnitab asjaolu, et **21%** vastajatest sooviks, et koolis oleks **kast, kuhu anonüümselt oma arvamus panna**, samas ainult alla 4% vastanutest mainis p.8, et koolis on selline kast paigaldatud. Sama kinnitab ka 13-aastane tüdruk Avinurmest "*Rohkem anonüümselt ja õpilastega individuaalselt suhtlemist*".

- **Vestlusring koolis (18%)** ja arvamuse esitamine **õpilasesinduse kaudu (17%)** on laste ja noorte poolt arvamuse esitamisel võrdselt eelistatud. Paraku suhteliselt väike osa koolidest (13%) viib läbi vestlusringe (vt joonis 17). Samas võrdlusgrupist eelistas vestlusringi vaid 6% vastanutest.

- **Koolidel tasub kaasamisel senisest enam kasutada laste ja noorte poolt eelistatud ajaveetmise keskkondi, st**. **sotsiaalmeediakanaleid**, mida küsitlemise kanalina eelistab kokku **23%** (vastavalt Facebook – 15% ja Vkontakte (kasutusel venekeelsetes koolides) – 8%) vastajaskonnast. Punktis 8 selgus, et koolid on kasutanud antud kanaleid kokku vaid 12% juhtumitest.

- Õpilased nimetasid erinevaid võimalusi, mida nad lisaks loetelus toodule enda küsitlemisel eelistaksid: *"e-maili kaudu"; "e-kool"; "klassikeskne arutus"; "lastevanemate koosolek"; "skype"*.

- Keelegrupiliselt (vt joonis 18) on laste ja noorte eelistused suhteliselt sarnased, siiski eelistavad eestikeelsed vastajad venekeelsetest enam ankeetküsitlust klassis (vastavalt 55% ja 48%), otsest küsitlemist õpetaja poolt (vastavalt 30% ja 19%), õpilasesinduse kaudu (vastavalt 19% ja 11%) ja seda, et kooli oleks paigaldatud kast anonüümsete vastuste jaoks (vastavalt 22% ja 15%).

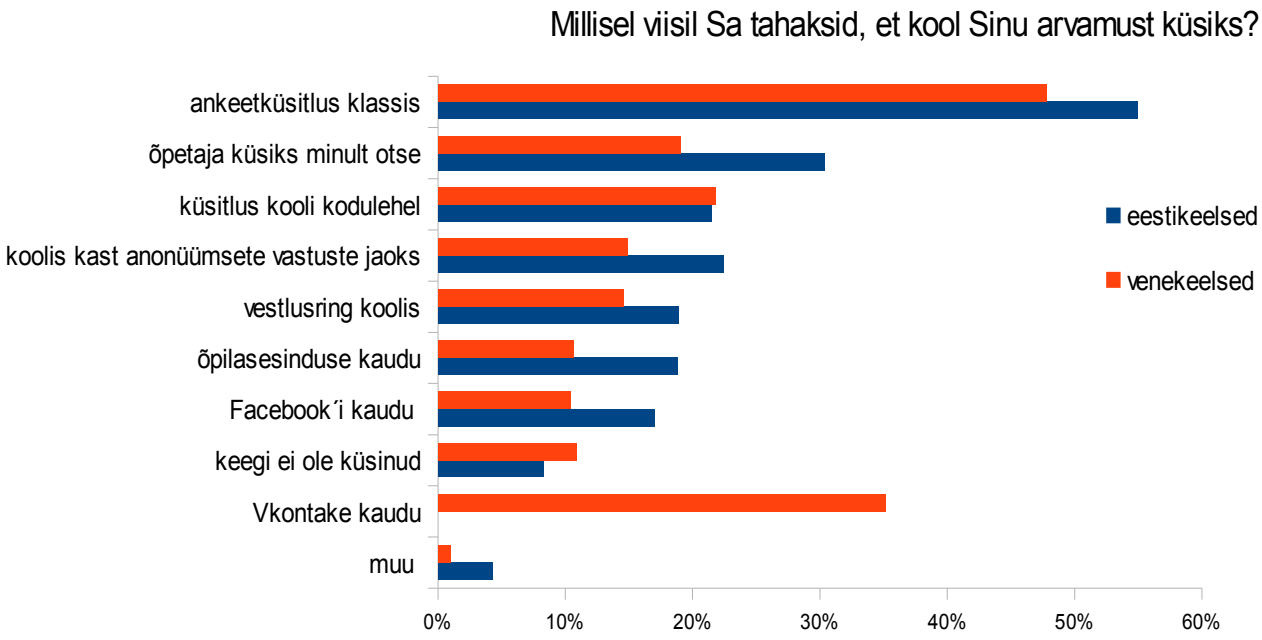

Joonis 18.

- Samas eelistavad **venekeelsed õpilased enda kaasamiseks rohkem internetti -** kokku 68% vastajatest nimetab eelistatud viisina küsitlust kooli kodulehel (22%) või sotsiaalmeediakanaleid (Facebook ja VKontakte kokku 46%). Eestikeelsetest vastajatest on internetti kaasamise viisi eelistusena nimetanud 38% (kooli koduleht 21% ja Facebook 17%).

- Käesoleva uuringu p. 8 ilmnes, et venekeelsete õpilaste kaasmiseks kasutavad vene õppekeelega koolid suhteliselt aktiivselt Vkontakte keskkonda (26%), kuigi ka venekeelsetes koolides kasutatakse õpilaste kaasamisel Facebook'i (8%). **Tulemused kinnitavad taas erinevate keelegruppide erinevaid eelistusi sotsiaalmeediakanalite osas.** Nagu 2012-2013 uuringust selgus, kasutab üle poolte lastest ja noortest infoallikana Facebook'i, samas kui arvestatav osa uuringus osalenud Ida-Virumaa vene keelt kõnelevatest lastest ja noortest saab infot kodukohas toimuva kohta VKontakte (www.vk.com) keskkonnast.

- **Koolidel on õpilaste kaasamisel oluline lähtuda laste ja noorte eelistustest kaasamise viiside ja kanalite osas. Õpilaste poolt eelistatud kaasamise viis ja kanal aitab muuhulgas aktiveerida õpilasi oma arvamust avaldama (tagatud suurem osalejate arv), mis omakorda parandab koolisisest kommunikatsiooni tervikuna ja suurendab õpilaste rahuolu kooliga.**

Laste ja noorte ettepanekud:

"*Tuleb õpilastega rohkem suhelda ja neid kooliellu kaasata.*" - 15 aastane tüdruk Tõrvast

"*Oleks hea, kui küsitaks meie (õpilaste) arvamust rohkem, avalikus suhtlusringis, et kõik saaks rääkida, sest tunnen, et sellised ettepanekud oleksid rohkem mõjuvõimsamad, kui anonüümsed, üleüldised küsitlused.*" - 14 aastane poiss Pärnust

14. Kellele on koolis lihtne arvamust avaldada?

- Küsimusele "*Kellele on Sinu arvates kõige lihtsam esitada arvamust koolielu korraldamise kohta?"* oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust, kokku erinevaid vastuseid 3391. Joonisel 19 on toodud pingerida, kellele on õpilaste arvates kõige lihtsam oma arvamust esitada koolielu korraldamise kohta. Vastajatele olid valikud küsimustikus ette antud, soovi korral sai lisada oma täiendused.

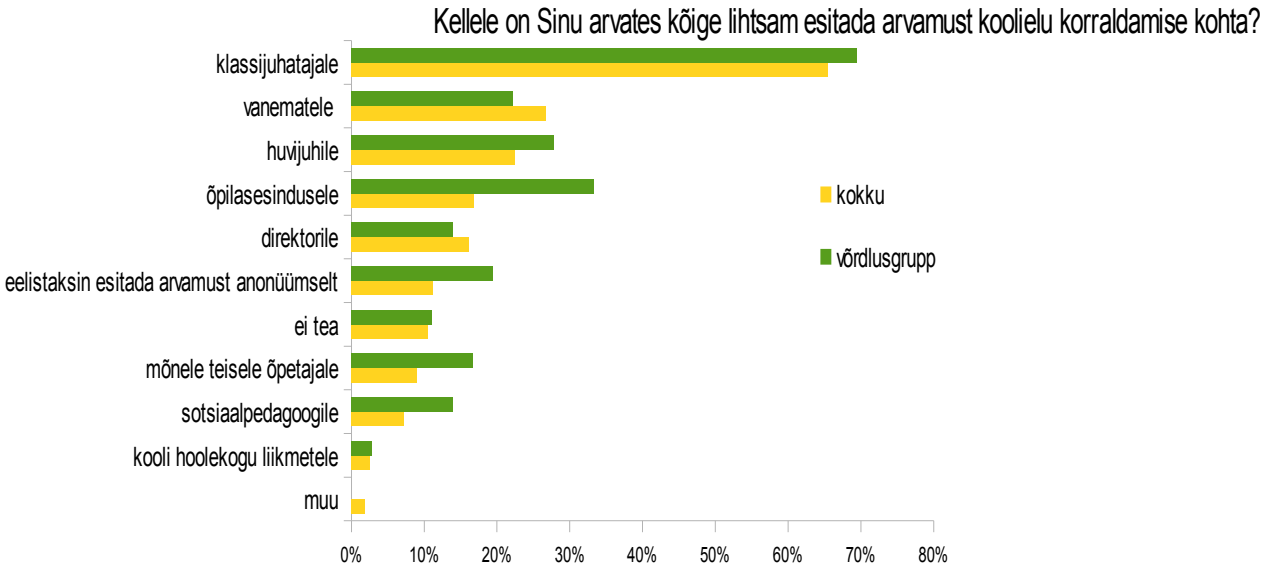

Joonis 19.

- Kõige lihtsam on laste ja noorte hinnangul esitada arvamust koolielu korraldamise kohta **klassijuhatajale (66%)**, **vanematele (27%)**, **huvijuhile (22%)**, järgnevad õpilasesindus (17%), direktor (16%), mõni teine õpetaja (9%), sotsiaalpedagoog (7%), kooli hoolekogu liige (3%). **Anonüümselt** eelistaks oma arvamust avaldada ka **11%** vastanutest: "internetis – kodulehel".

- Mõneti üllatav on tulemus, et **õpilasesindusele** soovib arvamust avaldada **ainult 17%** (võrdlusgrupp küll 33%) vastajaskonnast, samas kui 64% (vt p.16) vastanutest on tervikuna rahul õpilasesinduse tegevusega. **Seega saab soovitada õpilasesindustel olla senisest aktiivsem oma tegevuste kommunikeerimisel õpilaskonnale, et õpilastel oleks edaspidi lihtsam oma arvamust kooli korraldamise osas neile kui esindusorganile esitada.**

- Lisaks nimekirjas toodud isikutele eelistab 2% vastanutest esitada oma arvamust veel: "*sõbrale"; "klassikaaslastele"; psühholoogile"; ühiskonnaõpetuse õpetajale"; "õppeala-juhatajale*".

- Antud küsimusele **ei oska 10%** lastest ja noortest kedagi kooli meeskonnast eraldi välja tuua, sealhulgas mainitakse kooli vähest huvi õpilaste arvamuste osas: "*minu koolis ei kuula koolitöötajad õpilaste ideid mitte üldse*". Näiteks 14-aastane tüdruk Pärnust teeb ettepanekud: „*Võiks õpetajad rohkem meiega suhelda. Direktor võiks küsida õpetajate kohta (kuidas nendega läheb jne.) Menüü kohta võiks rohkem küsida meie arvamust ja tunniplaani osas ka muidugi.*"

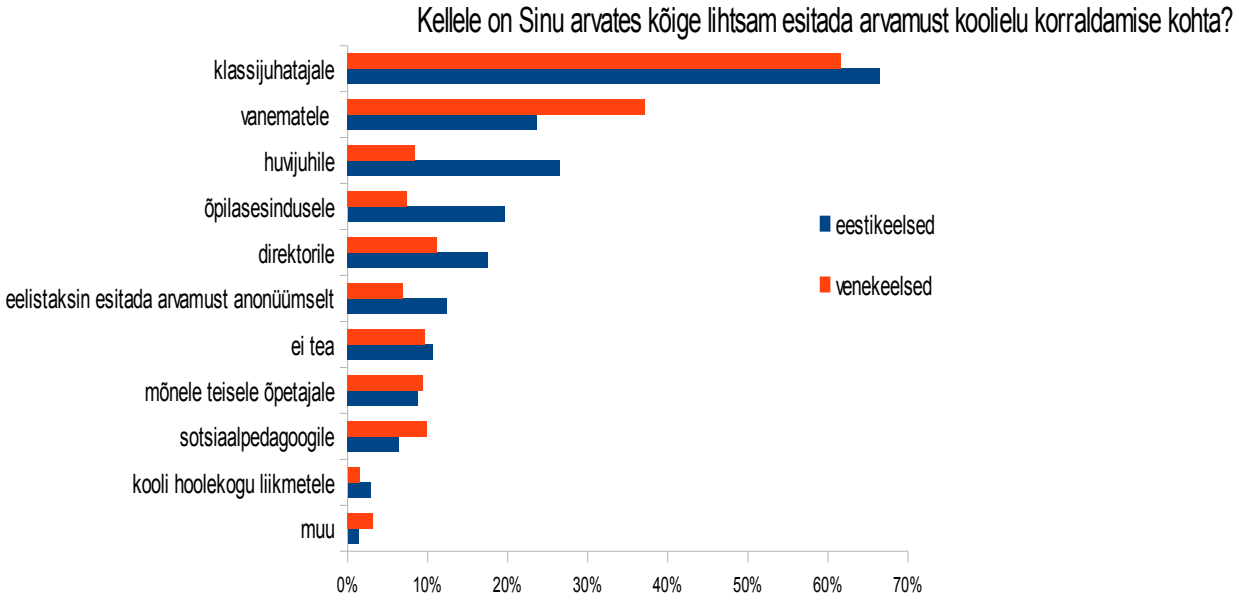

Joonis 20.

- Keelegrupiliselt ilmnevad teatud erinevused, nt **eestikeelsed** vastajad väidavad, et lihtne on arvamust avaldada **klassijuhatajale (67%)**, **huvijuhile (27%)**, **vanematele (24%)**, järgnevad õpilasesindus (20%) ja direktor (18%). Samas **venekeelsete** vastajate pingerinda on vastavalt **klassijuhataja (62%)**, **vanemad (37%)**, **direktor (11%)**, järgnevad sotsiaalpedagoog (10%) ja mõni teine õpetaja (9%). Õpilasesindust mainib paraku vaid 7% venekeelsetest lastest ja noortest.

- **Anonüümselt** eelistaks oma arvamust avaldada **12% eestikeelsetest ja 7% venekeelsetest** vastanutest. Antud tulemused kinnitavad käesoleva uuringu p.4 selgunud tulemusi, mille kohaselt vene keelt emakeelena rääkivad lapsed soovivad rohkem koolielu korraldamises kaasa rääkida kui nende eesti keelt emakeelena rääkivad eakaaslased (vahe 4 protsendipunkti), ning p.13, mille kohaselt eelistavad eestikeelsed õpilased (22%) venekeelsetest õpilastest (15%) rohkem, et kooli oleks paigaldatud kast anonüümsete arvamuste jaoks.

- Samas tuleb paraku käesoleva küsimuse puhul tulemuste madalaid protsendipunkte vaadates tõdeda, et **laste ja noorte arvates (eriti venekeelsete vastajate puhul) ei ole kooli meeskonnale tervikuna oma arvamust koolielu korraldamise kohta lihtne avaldada**. Nimekirjas eristub klassijuhataja, kuigi lausa 34% õpilastest klassijuhatajat oma vastustes ei maini. Tekib küsimus, mis on õpilastel kooli meeskonnale arvamuse avaldamisel takistuseks? **Oluline on koolidel antud tulemusi arvesse võtta ja vastavad järeldused teha, et õpilaste ja kooli meeskonna vahelist usalduslikku kommunikatsiooni suurendada.**

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Korraldada rohkem koolikokkutulekuid aulas kus arutada koolikorralduse üle. Klassijuhatajad võiksid arutada klassiga sama teemat, küsides õpilaste arvamusi. Pidada rohkem võistuseid, üritusi et üksteist rohkem tundma õppida. Nagu meie direktor alati ütleb, meie kool on meie suur pere.*“ - 14 aastane tüdruk Pärnust

„*Me võiksime kas või klassi ja klassijuhatajaga KOOS välja mõelda, näiteks et kuhu ekskursioonile minna.*“ - 12 aastane tüdruk Pärnust

15. Õpilasesinduse aktiivsus laste ja noorte kaasamisel

- Küsimusele *"Kas Sinu kooli õpilasesindus on küsinud Sinu arvamust koolielu korralduse kohta?"* vastas **jaatavalt** ainult **35%** vastanutest. Vastustest (vt joonis 21) ilmneb, et **venekeelsetes** koolides on õpilasesindus õpilaste kaasamisel **veidi aktiivsem** (venekeelsete vastajate kinnitusel on õpilasesindus küsinud õpilaste arvamust 39% juhtudest, samas kui eestikeelsetest vastajatest kinnitab sama 34%). Samas ilmnes mitmetest vastustest, et koolis ei ole õpilasesindust loodud, kuigi õpilased tunnevad taolise esindusorgani suhtes vajadust.

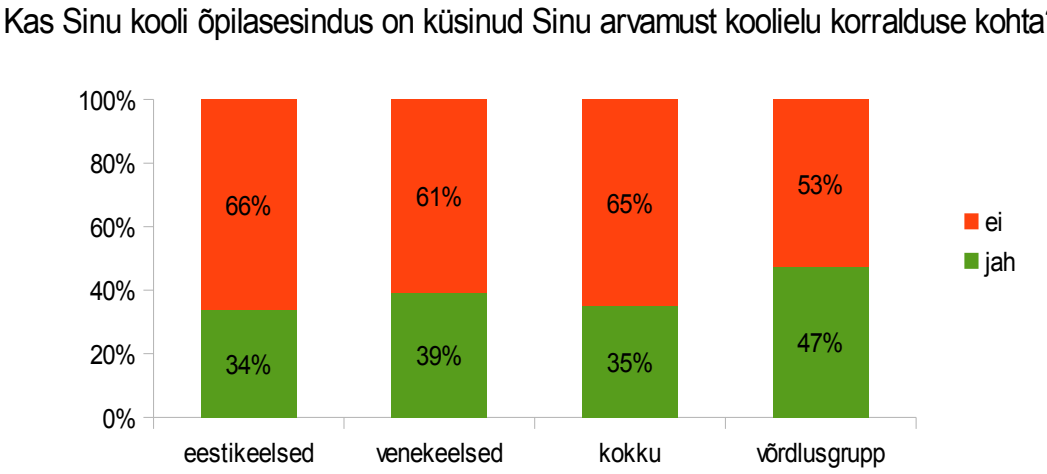

Joonis 21.

- Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 60 on õpilaskonnal on õigus valida õpilasesindus, kes esindab õpilaskonda õpilasesinduse põhimääruses sätestatud pädevuse piires koolisisestes suhetes ning suhetes teiste organisatsioonide, asutuste ja isikutega. Õpilasesindus lähtub oma tegevuses õpilaste huvidest, vajadustest, õigustest ja kohustustest.

- **Seega on õpilaskonnale soovitus olla aktiivsem õpilasesinduse valimisel ja koolidel omalt poolt õpilasesinduse tegevuse toetamisel ning õpilasesindusele kui õpilaskonna esindajale võimaluste loomisel koolielu korraldamises aktiivselt osalemiseks.**

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Noori tuleks kaasata ka väljaspool kooli üritusi, kuna nii saavad noored julgemaks, arenevad rohkem ja nad on aktiivsemad. Enne nn seaduste vastuvõtmist koolis võiks küsida õpilaste arvamust, kasvõi ainult õpilasesinduses. Õpilasesindus peaks olema kooli juhtkonna ja õpetajatega hästi heal suhtlustasandil.*" - 16-aastane tüdruk Audrust

"*Teha mõni aktiivsete ja toimekate laste ja noorte esindus/klubi, kes küsiksid kas või iga kuu iga õpilase arvamust mingil viisil. Kas siis näiteks sotsiaalvõrgustiku kaudu või kohe otse silmast silma. Nii saab esindus/klubi ideid mida natuke kaalutletakse ka kalkuleeritakse ning kui esindus/klubi võtab sellise otsuse vastu, siis antakse see edasi koolijuhtkonnale kes selle ellu viivad. Niiviisi saaks iga õpilane kes julgeb ja tahab arvamust avaldada oma kooli kohta seda vabalt teha ning nii jääks ka õpetajate süda rahule kuna õpilastel on tore ja meeldiv õhkkond.*" - 15-aastane tüdruk Pärnust

"Kooli juhtkonna poolt tuleks õpilasesinduse tööd rohkem toetada."- 15-aastane tüdruk Tallinnast

16. Rahulolu õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel

- Küsimusele *„Kas oled rahul oma kooli õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel?"* vastanud lastest ja noortest **64%** kinnitab, et on **rahul oma kooli õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel**. Keelegrupilised erinevused on väga väikesed (vt joonis 22), sarnaselt käesoleva uuringu p. 9 on venekeelsed õpilased tervikuna veidi rahulolevamad (erinevus kahe keelegrupi vahel 3 protsendipunkti) ja võrdlusgrupp taaskord rahulolematum.

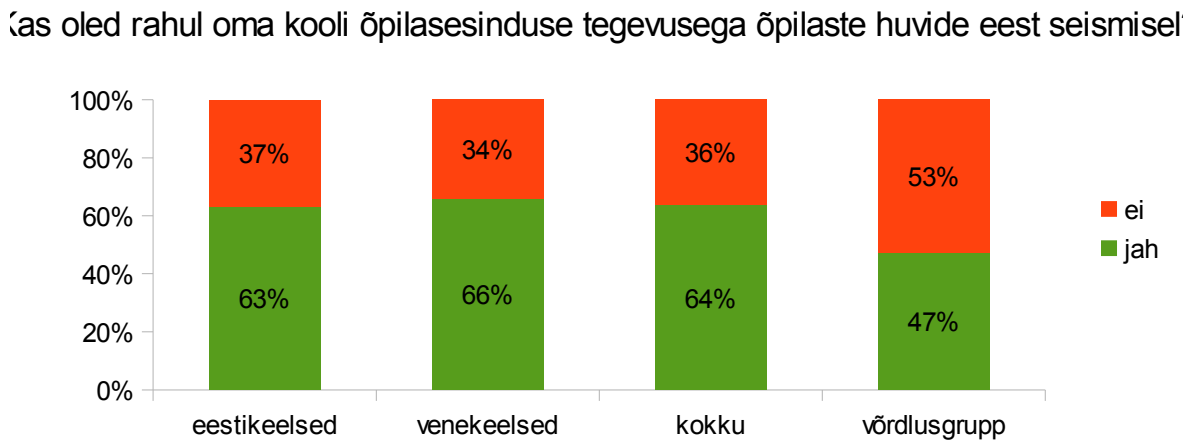

Joonis 22.

- Huvitavalt joonistuvad välja võrdlusgrupi seisukohad – käesoleva uuringu p.15 selgus, et **53%** võrdlusgrupis osalenutest kinnitas, et õpilasesindus ei ole nende arvamust koolielu korraldamisega seoses küsinud, sama suur osa vastanutest väljendab ka rahulolematust (vt joonis 22) õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel.

- **Soovitus õpilasesindustel olla aktiivsem õpilaskonna kaasamisel, samuti oma tegevuste kommunikeerimisel, et õpilastel oleks edaspidi lihtsam oma arvamust kooli korraldamise osas neile kui esindusorganile esitada.**

Laste ja noorte ettepanekud:

"*Kirja panna ja avaldada selgemalt ja kättesaadavamalt õpilasesinduse roll.*" - 17-aastane tüdruk Tartust

"*Õpilasesindus võiks rääkida mida nad teevad ja nemad ja kool võiks õpilaste arvamust rohkem küsida ja mõelda mida nad saaksid paremuse poole muuta ja siis võiks keegi rääkida muudatustest ja kuidas meie arvamused aitasid.*" - 14-aastane tüdruk Pärnust

"*Meie kooli õpilasnõukogusse õpilaste valimine võiks alata juba 6.klassist.*" - 13-aastane tüdruk Tallinnast

„*Õpilasesindused oleksid julgema koosseisuga jne.*" - 13-aastane tüdruk Pärnust

17. Kodukorra olemasolu, mis toetab õpilaste arengut ja soosib õpilaste ja õpetajate vahelist koostööd

- Küsimusele *„Kas Sinu koolil on kodukord, mis toetab õpilaste arengut ning soosib õpilaste õpetajate vahelist koostööd?“* vastanutest **42%** kinnitab, et nende koolil **on kodukord olemas**, samas **7%** on kindlad, et nende koolil taoline dokument **puudub**. Paraku tuleb tõdeda, et lausa **51%** vastajatest **ei tea**, kas koolil on taoline dokument olemas.

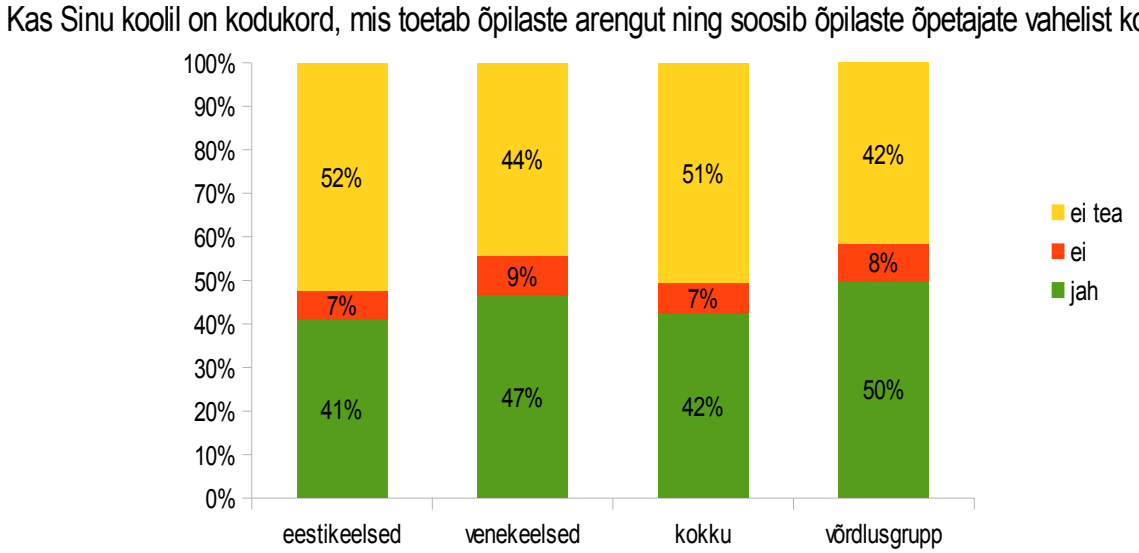

Joonis 23.

- Keelegrupilised erinevused ilmnevad ennekõike teadmises, kas taoline dokument koolis eksisteerib, **eestikeelsed vastajad** on antud küsimuses **vähem teadlikud** – **52%** kinnitab, et ta **ei tea**, kas koolis on õpilasi toetav kodukord, samas kui nende venekeelsed eakaaslased ei oska antud küsimusele vastata **44%** juhtudest. Sama tendentsi saab täheldada ka kogu vastajaskonna ja võrdlusgrupi kõrvutamisel, kus taaskord ilmneb võrdlusgrupi suurem teadlikkus (vastavalt 42% eestikeelsetest ja 51% venekeelsetest vastajatest ei oska öelda, kas nende koolis on kodukord).

- Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 69 kohaselt on kooli kohustus avalikustada kooli õppekava, põhimääruse, arengukava, kodukorra ja õpilaskodu kodukorra oma veebilehel ja loob koolis võimalused nendega tutvumiseks paberil.

- **Seega tuleb koolidel senisest enam pöörata tähelepanu õpilaste teavitamisele kooli kodukorrast. Eelnev on vajalik muuhulgas õpilaste arengu toetamiseks.**

18. Kui oluliseks peavad õpilased kaasamist koolielu korraldamisesse?

- Kaks kolmandikku (**66%**) küsimusele *"Kui oluliseks Sa pead, et õpilastelt küsitakse arvamust koolielu korraldamise kohta?"* vastanud lastest ja noortest kinnitab, et peab **väga (27%) või üpris (39%) oluliseks**, **et õpilastelt küsitakse arvamust koolielu korraldamise kohta**. Samas kui kokku **11%** vastajaskonnast **ei pea antud teemat üldse (4%) või väga (7%) olulisek**s. Peaaegu neljandik (**23%**) vastanutest ei **oska öelda**, kas on oluline, et koolielu korraldamise osas neilt arvamust küsitakse. Eelnimetud tulemust saab kaudselt seostada ka asjaoluga, et oma seisukohta mitteomavate õpilaste käest ei ole arvamust küsitud (vt p. 5 ja 6), või ei ole neile tagasisidet antud (vt p. 11.).

- Käesoleva küsimuse vastused kinnitavad taas 2012. aastal läbiviidud Praxise ja lasteombudsmani monitooringu tulemusi, milles mitmete kooliga seotud küsimuste kohta ütles tol korral üle 25% lastest, et nad ei soovigi kaasa rääkida (nt. kooli ürituste korraldamises kaasarääkimise vastu ei tunne huvi 27% ning kooli reeglite kehtestamises ei soovi kaasa rääkida 26%). Taaskord on **võrdlusgrupp** oma vastustes **teadlikum**, nimelt antud küsimusele (vt joonis 24) **ei oska vastata 6%** projektis "Lapse hääl!" osalenud lastest ja noortest (vt ka p. 5).

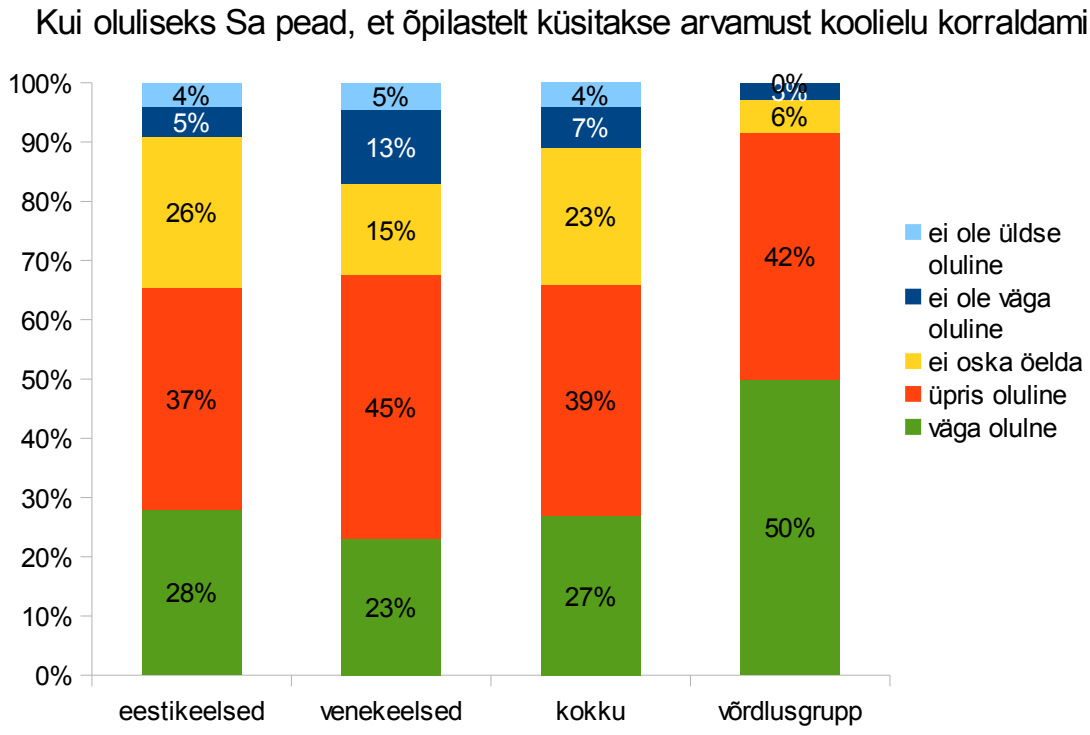

Joonis 24.

- Joonise 24 analüüsimisel saab väita, et **laste ja noorte soov oma õigusi teostada ja koolielu korraldamises kaasa rääkida on otseses seoses teadlikkusega lapse õigustest**. Kokku **92% võrdlusgrupis** osalenud lastest ja noortest peab antud küsimust **üpris (42%) või väga (50%) oluliseks.** Tulemus on ootuspärane, sest käesoleva uuringu p 4 ilmnes, et 97% võrdlusgrupis osalenutest soovib kaasa rääkida koolielu korraldamises. **Antud tulemus koos võrdlusgrupi oluliselt kõrgemate teadmistega nii LÕK´i (vt p.1) kui ka lapse õiguste (vt p 3) osas üldiselt kinnitab, et projektil**

“Lapse hääl!” oli lisaks laste ja noorte teadmiste suurendamisele ka otsene mõju projektis osalenud laste enesekindlusele ja soovile oma õigusi realiseerida.

- Keelegrupilised erinevused ei ole suured (vt joonis 24), erinevus 3 protsendipunkti - vene keelt emakeelena rääkivad lapsed peavad antud teemat olulisemaks, samas ka koolielu korraldamises soovivad nad rohkem kaasa rääkida (vt p.4). Samas on antud tulemus sarnaselt käesoleva analüüsi p.1 tulemusega mõnevõrra üllatav, kuna 2012-2013 läbiviidud uuringust selgus, et üle 2/3 tol korral ankeedile vastanud Ida-Virumaa vene keelt kõnelevatest lastest ja noortest, ei soovinud, et nende arvamust kohaliku elu korraldamises küsitakse.

- **Eelnev kinnitab taaskord, et lapsed ja noored peavad enda kaasamist koolielu korralduslikesse küsimustesse oluliseks. Seega tuleb koolidel olla senisest aktiivsem õpilaste kaasamisel, osalemisvõimaluste loomisel ja laste ja noorte osaluse toetamisel.**

Laste ja noorte ettepanekud:

„*Rääkima peab rohkem üksteisega.*“ - 11 poiss Saarepeedist

„*Võtke kuulda laste ja noorte arvamusi.*“ - 12 aastane tüdruk Tallinnast

„*Minu arvates on nii palju juhtumeid, millest vaikitakse ja kuna õpilased ise ka ei tõsta häält või ei julge siis läheb aeg edasi ja midagi ei arene. Laste ja noorte kaasamine tänapäeva ühiskonnas peaks olema suurem ja pidevam just nendega seotud teemadel. Raske on küll nende arvamusega mõnikord arvestada kuid kuulamine ja tõesti kuulamine on iga noore jaoks tähtis. Tema saab nii oma panuse anda ühiskonnale ning seejärel ka ise areneda. Selline kasvatusviis vajab sisse intergreerimist ning see võtab aega. Muutus ei tule kohe kuid võiks saada juba praegu populaarseks :D.*“ - 17 aastane tüdruk Tallinnast

„*Arvan et oleks hea, et küsitakse laste arvamust kooli kohta sest see toetaks laste õpihimu.*“ - 10-aastane poiss Tallinnast

„*Et suuri otsuseid ja valikuid ei tehtaks ilma õpilaste arvamust arvestamata, ja arutataks kõigiga otsuse tegemise vajalikust või mittevajalikust.*“ - 13-aastane tüdruk Kääpalt

„*Kool võiks huvituda laste ettepanekutest ja kaasata neid muutustel.*“ - 13-aastane tüdruk Aegviidust

19. Laste ja noorte ettepanekud kaasamise ja osalemise edendamiseks koolis

Küsimus *"Sinu ettepanekud laste ja noorte kaasamise ja osalemise edendamiseks"* oli õpilastele esitatud avatud küsimusena - igal küsimustikule vastanud lapsel ja noorel oli seega võimalus kirja panna oma arvamus, kuidas laste ja noorte osalemist ja kaasamist koolis edendada.

Sarnaselt 2012-2013 uuringule saab ka nüüd välja tuua erinevuse avatud küsimustele vastamisel. Lisaks võimalusele täita ankeet digitaalselt MTÜ Lastekaitse Liit kodulehel www.connect.ee keskkonnas, koguti laste ja noorte arvamusi ka paberankeetidega (vt. lk 5). Digitaalselt esitatud ja käsikirjaliste vastuste võrdlusel ilmnes asjaolu, et **internetis vastates on lapsed ja noored avameelsemad ning seega ka aktiivsemad avatud küsimustele vastamisel**. Tüdrukud on vastustes põhjalikumad kui poisid. Samuti ilmneb erinevus keelegrupiliselt - **eestikeelsed lapsed on ettepanekute tegemisel aktiivsemad, eriti internetis.**

Väga suur osa vastajatest avaldas oma arvamust laste ja noorte osalemise ja kaasamise teemal (ettepanekuid ca 1200), mis kinnitab taaskord **laste ja noorte tahet ning valmisolekut neid puudutavatel teemadel kaasa rääkida**. **Oluline on koolidel neid arvamusi arvesse võtta ja edaspidi koolielu korraldamisel rakendada.**

Järgnevalt on toodud **teemade kaupa grupeeritud põhjalikumad õpilaste ettepanekud** (tekstis kursiivis, kirjaviis muutmata) laste ja noorte kaasamise ja osalemise edendamiseks koolis:

Koolil tuleb olla kaasamisel aktiivsem

„***Tõestada, et muutusi on võimalik teha.***" - 14-aastane tüdruk Iisakust

„***Tuleks olla julgem noorte kaasamises.***" - 13-aastane tüdruk Tartust

„***Kool võtab enamasti arvamuse alati kuulda, aga rohkem võiks enne otsuste vastu võtmist ise küsida, mitte et õpilased nende poole pöörduksid.***" - 17-aastane tüdruk Jõgevamaalt

„***Palju tuleb suhelda noortega.***" - 15-aastane tüdruk Avinurmest

„***Võiks rohkem kaasata õpilasi tegevuste arvamusteks ja arvestada ka laste soovidega!Rohkem tähele panna mis tegelikult toimub vahetundide ajal kaasõpilaste vahel ja kiusajaid karistada!***" - 11-aastane tüdruk Pärnust

„***Lapsi tuleks rohkem kaasata tegevustesse mis neile meeldivad kuna siis nad teevad seda parema meelega ja on ise ka rohkem oma tegemistega rahul.***" - 15-aastane poiss Kaiust

„***Kui on aktiivsed tegevused tulevad ka noored kaasa.***" - 15-aastane tüdruk Kuldrest

Rohkem teha teavitustööd kaasamisest

„***Teha noortele noorte teemasid! Seoses kaasamisega ja selle edendamiseks.***" - 15-aastane poiss Räpinast

„***Koolides võiksid käia inimesed rääkimas kus õpilased saavad osaleda jh mille jaoks see hea on.***" - 14-

aastane tüdruk Vändrast

„***Teha küsitlus või mingi suur üritus kus kõik saaksid selle teema kohta rohkem teada.***“ - 13-aastane tüdruk Tallinnast

„***Rohkem infot klassis kooli elu kohta.***“ - 11-aastane poiss Pärnust

„***Jagada seda uuringut rohkem.***“ - 14-aastane tüdruk Pärnust

„***Infopäevad koolis linnas erinevad seminarid koosolekud.***“ - 15-aastane tüdruk Jõhvist

Rohkem teha ühiseid tegevusi koolis

„***Kõik hoiaks kokku, sest koos suudetakse suuri asju teha.***“ - 14-aastane tüdruk Pärnust

„***Tuleb kõike koos teha. Lastega kõik läbi arutada.***“ - 11-aastane tüdruk Jõõprelt

„***Igasugused üritused, kus saaksid kõik osaleda.***“ - 14-aastane tüdruk Lümandalt

„***Rohkem üritusi, mis viivad klassi ühtsemaks.***“ - 16-aastane tüdruk Taeblast

„***Rohkem üritusi koos teiste koolidega.***“ - 15-aastane tüdruk Haapsalust

„***Rohkem koolisiseseid üritusi mis kõigile meeldiks ja oleks lastesõbralikud.***“ - 10-aastane tüdruk Raplast

Rohkem õpilasi julgustada

„***Õpilasi tuleb motiveerida oma arvamust esitama ja neile tuleb ka tagasisidet anda, sest muidu jääb mulje nagu neid kuulatakse, kuid neist ei tehta välja***.“ - 17-tüdruk Tartust

„***Tuleks rohkem nendega rääkida ning vanemaid õpilasi utsitama üritustest osa võtma, sest väikesed võtavad suurematest eeskuju***.“ - 13-aastane tüdruk Puigast

Rohkem õpilastega vahetult suhelda

„***Suheldaks rohkem laste ja noortega vahetult, mitte paberil olevate küsimustike vahendusel***.“ - 12-aastane tüdruk Tallinnast

„***Õpetajad peaksid rohkem suhtlema õpilastega***.“ - 13-aastane Laagrist

„***Suhelda õpilastega rohkem ja küsida nende arvamust. Mulle meeldiks kui oleks anonüümne küsimustekast.***“ - 14-aastane tüdruk Pärnust

„***Rohkem otsest suhtlemist silmast silma noorte ja otsustajate jne vahel***“ - 16-aastane tüdruk Jõhvist

Kuulake, mis on õpilastel öelda!

„***Rohkem kuulata laste arvamust.***“ - 15-aastane tüdruk Roosna-Allikult

„Klassides võiksid käia küsitlejad kes kuulavad ära kõikide arvamused ning kool arvestaks õpilaste arvamustega.“ - 15-aastane tüdruk Tallinnast

„Kuulake õpilasi ja pange tähele ka vanemate õpilaste huve. Mitte nii, et 1.klassi omadele on vaja 16 ja poolt õppenõustajat, psühholoogi ja muud asjapulka, samal ajal kui vanemad õpilased peavad hakkama saama mitme kontrolltööga, tunnikontrollide ja raskete kodutööde ja ebaaususega millest keegi ei hooli.“ - 15-aastane tüdruk Jürist

„Kui õpetajad küsivadki näiteks midagi võiksid nad kuulata kõikide laste arvamust! Mitte et kuulis ühelt õpilaselt mingit juttu ja kohe usub seda. Aga õpetavad võiksid rohkem meiega arvestada ja kuulata ja küsida vahel meid (õpilasi) ka!“ - 12-aastane tüdruk Järvakandist

Kõiki lapsi on vaja kuulda võtta!

„Inimesed võiksid kuulata ka nende laste arvamust, kes ei ole palju kooli esindanud ja väga populaarsed“ - 14-aastane tüdruk Virtsust

„Kõikide õpilaste käest on vaja küsida“ - 11-aastane poiss Tootsist

„See, et antaks valida kes mida teeb, mitte nii et kõike otsustaks klassijuhataja ja kolm viielist tüdrukut“ - 14-aastane poiss Pärnust

„Kõiki tuleks võtta võrdselt ja arvestada nende arvamustega. Teha ettepanekuid ja kutsuda noori midagi tegema. Tegijad peaksid saama auhindu ja tundma, et neid on kuulda võetud ja tegijad peaksid teadma, mida nad teevad ja kuidas nad teevad ja nad peaksid õigesti tegema, selles mõttes, et kedagi ei jäeta kõrvale. Õpetajad ja vanemad õpilased peaksid neid toetama.“ - 14-aastane tüdruk Pärnust

Küsitlege rohkem!

„Peaks iga asja kohta, mis teatud õpilasrühmi puudutab, neilt nende arvamust küsima, et neil ei tekiks halbu üllatusi.“ - 13-aastane poiss Tallinnast

„Võiks toimuda kord nädalas selline küsitlus, kus lapsed saaksid oma arvamust avaldada.“ - 12 aastane tüdruk Sauelt

„Võiks rohkem küsida asju õpilaste heaolu kohta.“ - 11-aastane poiss Sauelt

„Võiks tihedamini korraldada küsitlusi koolielu parandamise kohta ja neid ka ellu viia.“ - 17-aastane tüdruk Põltsamaalt

„Tuleb rohkem küsida, eestlased väga ei kipu ise kurtma. Vanemate käest saab kindlasti infot. Ja arenguvestlused on selleks väga head.“ - 18-aastane tüdruk Pärnust

„Küsige noorte käest rohkem ja ärge suruge asju peale.“ - 17-aastane poiss Võrust

„Kool võiks kasvõi üks kord õppeaasta jooksul kooli kodulehel teha küsitlust lastele ja küsitleda võiks ka lapsevanemaid. Ankeedi tasandil ja anonüümselt, sest ,et hiljem ei tekiks lapse ja õpetajate vahel konflikte...“ - 10-aastane tüdruk Pärnust

„***Tuleb küsida laste käest mida nemad teha tahavad ja siis kui võimalik siis tuleks nende soove täita.***“ - 13-aastane tüdruk Varblast

„***Vaja on tihemini küsida laste arvamust.***“ - 13-aastane tüdruk Paldiskist

Kasutage kaasamiseks erinevaid viise!

„***Võiks rohkem teha küsimustikke, kuidas võiksid asjad olla siin koolis. Võiks teha anonüümkastikesi, kuhu kirjutatakse lihtsalt mida nad arvavad koolielust ning, mida nad tahavad, et paremini oleks ja nii edasi.***“ - 14-aastane tüdruk Kaiust

„***Ajurünnakutena***“ - 17-aastane tüdruk Tallinnast

„***Rohkem koolisiseseid arutlusringe mitte ainult õpilasesinduses.***“ - 13-aastane tüdruk Kõrvekülast

„***Küsitlused e-kooli, nagu minu omas.***“ - 17-aastane tüdruk Kiviõlist

„***Noorte soovidega peaks rohkem arvestama. Uusi ettepanekuid peaks lastesõbralikumalt nö serveerima, et noortel oleks ka lihtsam ja kergem teemaga haakuda. (nt mõne mängu käigus, mõni huvitavalt üles ehitatud videoklipp jne).***“ - 16-aastane tüdruk Varstust

„***Enne esimest septembrit või kooliaasta lõpus võiks näiteks kooli lehel välja kuulutada õhtu koolis, kuhu tulevad kohale igast klassist 1-3 aktiivsemat inimest rääkima, mis oli selles õppeaastas hästi ning mida võiks õpilaste arust muuta. Nii saaksid avaldada kõik oma arvamust ning kool saaks tagasisidet kehtiva süsteemi kohta.*** “ - 16-aastane poiss Tallinnast

„***Tuleks teha rohkem küsitlusi, panna kooli näiteks tühjade lehtedega raamat, kuhu kaebusi kirjutada jms***.“ - 13-aastane tüdruk Tartust

„***Õpetajad tulevad ise õpilaste ette klassi ees ja küsivad kes tahaks aidata kaasa jne. Kohe ei pruugi käsi tõusta, aga vahetunnis saavad minna sama õpetaja juurde ennast pakkuma.***“ - 14-aastane tüdruk Pärnust.

„***Kooli kodulehel võiks olla selline koht, kus saaks iga kell panna oma mõtted ja plaanid kirja koolielu parandamiseks.“ -*** 17-aastane tüdruk Kadrinast

„***Kohustuslikud küsitlused teatud valdkondade osas (nt tunniplaan, üritused ja koolitoit) kõigis koolides.***“ - 14-aastane tüdruk Jürist

„***Teha rohkem noorteorganisatsioone.***“ - 13-aastane poiss Loksalt

Arvestage rohkem õpilaste arvamusega!

„Rohkem võiks arvestada lapse arvamusega.“ - 13-aastane tüdruk Emmastest

„***Lastelt tuleb rohkem küsida ja teha vahest seda mida meie välja pakume.***“ - 14-aastane tüdruk Tallinnast

„***Selliseid küsitlusi võiks rohkem olla, siis võib-olla hakatakse rohkem õpilaste peale ka mõtlema ja meie heaolu peale, sest hetkel on meie koolis türanlik direktor ja tema teeb nii kuidas talle meeldib ja***

ta ei arvesta meie, kui õpilaste heaoluga. Õpetajad teevad ka oma tööd raha pärast, mitte naudingust.“ - 16-aastane tüdruk Harjumaalt

„***Lasta lastel tihedamini arvamust avaldada ning nende arvamusega arvestada.***“ - 10-aastane tüdruk Pärnust

„***Küsida rohkem arvamust ning arvestada tegelikult ka õpilaste arvamustega.***“ - 16-aastane tüdruk Jürist

„***Tuleb arvestada iga ühega, kes kuulub klassi. Need kes tahavad õppida peaksid seda saama teha ilma probleemideta. Koolis kulub liigselt aega korrahoidmisele ja õpetajate poolsele tühjale jutule. Minu arvates tuleks meeles pidada, et kool on õppeasutus, kus tuleb pingutada ja kõik peaksid seda tegema vastavalt oma võimetele. Koolis tuleks töötada võimalikult produktiivselt***.“ - 15-aastane tüdruk Kadrinast

Ettepanekud kooli juhtkonnale:

„***Lisaks lastele ja noortele, tuleks teha koolijuhtide/huvijuhtide/õpetajate teemakohane informeerimine.***“ - 18-aastane neiu Nõost

„***Kõik saab alguse juhtkonnast.***“ - 16-aastane tüdruk Rakverest

„***Kooli juhtkond võiks rohkem küsida/rääkida kooli arendamises.***“ - 13-aastane poiss Taeblast

„***Võiks võtta seda nõu kuulda - siis räägiks rohkem inimesi kaasa, sest hetkel me täidame küsimustikke ja on olnud ka koosolekuid aga ei tundu et kooli juhtkonda väga meie arvamus huvitaks.***“ - 14-aastane tüdruk Tartumaalt

„***Kool ei tohiks niipalju tunde õpetajatele anda, kuna nad lihtsalt ei suuda nii suure koormuse juures teha huvitavaid ja arendavaid tunde. Lõpp on ikka see, et kiireim moodus tundi ette valmistada on kellegi teise slaidshow võtta või kasutada seda sama juttu mida ta viimased 3 aastat on rääkinud. Isegi motiveeritud õpetajatel pole nii palju aega et kõiki neile antud tunde korralikult ette valmistada, mis viib omakorda õpilaste madala õpimotivatsioonini. Ja kui on motivatsiooni on ka osalus ja kaasamine suurem ning lihtsam.***“ - 19-aastane neiu Tallinnast

Ettepanekud õpetajatele:

„***Õpetajad ei tohi koguaeg ise asju teha, peavad küsima lastelt.***“ - 12-aastane tüdruk Tallinnast

„***Õpetajad ja tugitöötajad peaksid pöörama lastele rohkem tähelepanu.***“ - *12-aastane tüdruk Jürist*

„***Õpetajad peaksid tegema rohkem vestlusringe ja praktilisi tunde, et õpilased saaksid paremini kogemusi ja arvamust avaldada. Vestlusringid peaksid olema mitteformaalsed, et noored saaks end mugavalt tunda ja õpetaja kui koolitöötaja samastuks paremini õpilasega. Rohkem võiks toimuda erinevaid üritusi ja ettevõtmisi koos kooli õpetajate ja ka muude töötajatega (ühised ekskursioonid)***.“ - 17-aastane tüdruk Vastseliinast

„***Teen ettepaneku õpetajatel oma õpilastega tihedamalt rääkida.***“ - 13-aastane tüdruk Tallinnast

„***Õpetajad pööraksid rohkem tähelepanu laste huvidele ja et neid teostada, tuleks seda promoda nii, et kõik tahaksid osaleda erinevatel üritustel, projektidel jms***.“ - 17-aastane tüdruk Räpinast

„***Olge positiivsed ja arvestage lastega.***“ - 12-aastane tüdruk Tallinnast

„***Õpetajad ja direktor võiksid lihtsalt kuulamise asemel ka vahel õpilastega nõustuda ja nende arvamust pooldada ning toetada uuendusi koolis***.“ - 17 aastane tüdruk Tallinnast

„***Tunnid tuleb õpilastele huvitavamaks teha.***“ - 14-aastane tüdruk Sauelt

„***Rohkem huvitavaid tegevusi - õppimine tegutsedes.***“ - 16-aastane tüdruk Vinnist

„***Õpetajad peaksid arvestama laste heaoluga, küsima nende arvamust. Õpilased peaksid olema julged ise oma arvamust avaldama.***“ - 14-aastane tüdruk Lümandalt

„***Tule ja küsi mu arvamust, mitte ära karju koridoris õpilaste peale, et nad ei jookseks!***“ - 15-aastane tüdruk Raplamaalt

„***Et õpetajad toetaksid rohkem õpilasi.***“ - 12-aastane poiss Pärnust

Ettepanekud õpilasesindusele:

„***Rohkem küsitlusi ja julgustamist õpilaste ja õpilasesinduse poolt.***“ - 18-aastane neiu Rakverest

„***Õpilasesindus peaks olema virk ja valmis esindama õpilasi mitte lihtsalt ütlema.***“ - 14-aastane tüdruk Tartust

„***Ma arvan, et õpilasesindus ka võiks läbi viia küsitlusi :) Sest õpetajad teevad oma tunni rahuloluküsitlusi aga õpilasesindus võiks teha siis ülekoolilisi kooli rahuloluküsitlusi.***“ - 15-aastane tüdruk Pärnust

„***Põhikooli õpilasi õpilasesindustesse!!!***“ - 13-aastane tüdruk Pärnust

„***Kui midagi toimub, siis õpilasesindus võiks teha mingisugused paberid ja teha küsitlusi jne, et kuidas teha ja kus teha tegevusi.“*** - 14-aastane poiss Kaiust

„***Õpilasnõukogu asemel, kus on igast klassist üks inimene võiks olla hoopis klassinõukogu, kuhu kuulub terve klass ning õpetaja või klassi esindaja edastaks oma klassi otsused, ideed ja ettepanekud. Nii võiks olla kõikide klassidega.***“ - 14-aastane tüdruk Aegviidust

Ettepanekud õpilastele:

„***Õpilased peaksid oleksid julgemad ja küsiksid kõike mis neil pähe tuleb.***“ - 14-aastane tüdruk Kärdlast

„***Minu arvates kõik võiks oma arvamust avaldada.***“ - 11-aastane tüdruk Tallinnast

„***Näiteks, kõik õpilased võiksid avaldada oma arvamust ning teha ise ka midagi selleks, et koolis oleks tore õppida mitte ei vinguks iga asja üle mida juhtkond välja pakub.***“ - 15-aastane tüdruk Toilast

„***Õpilased võiksid olla julgemad ja õpetajad võiksid arvestada rohkem õpilatega ja kuulata nende nõu.***“ - 14-aastane tüdruk Lümandalt

„***Olge julged ja avaldage Oma arvamust.***“ - 13-aastane tüdruk Pärnust

„***Mitte karta oma arvamust avaldada!***“ - 11-aastane tüdruk Tallinnast

„***Lapsed peavad olema julgemad***.“ - 13-aastane tüdruk Narvast

Ettepanekud ja soovid koolielu muutmiseks:

„***Teisi toite, teisi õpikuid, teist tunniplaani.***“ - 8-aastane poiss Suuremõisast

„***Võiks teha noortele üritusi, kus nad saavad olla nemad ise.***“ - 13-aastane tüdruk Laukalt

„***Ma arvan, et kool võiks rohkem küsida meie arvamust koolitoidu ja kooliürituste suhtes***.“ - 13-aastane tüdruk Jürist

„***Me võiks käia rohkem ekskursioonidel.***“ - 12-aastane tüdruk Tallinnast

„***Vähem koduseid töid, nooremad õpetajad, õpetlikumad tunnid.***“ - 17-aastane poiss Kärdlast

„***Tahaksin valida tunniplaani ja koolitoitu***.“ - 12-aastane tüdruk Paidest

„***Käia rohkem teatris olla looduses parandada kooli välimust.“*** - 11-aastane tüdruk Tallinnast

„***Rohkem väljas käimisi ja näiteid õpitava osa kohta. Maastikumäng??***“ - 13-aastane tüdruk Pärnust

„***Tuleks teha selliseid üritusi, mida õpilased ise tahaksid, et seda tehakse.***“ - 16-aastane poiss Pärnust

„Klassi õhtuid võiks rohkem olla ja need võiks pikemad olla ja rohkem üritusi võiks olla ning rohkem spordipäevi ning rohkem ekskursioone.“ - 10-aastane tüdruk Pärnust

„***Head õpetajad, rõõmsad tunnid***.“ - 10-aastane tüdruk Narvast

„Arvestagem rohkem õpilastega, sest meie käime koolis ja meie turvalisus on kõige tähtsam.“ - 15-aastane tüdruk Saarepeedist

„***Et kõik hoiaksid rohkem kokku ja, et ei oleks kooli kiusamist.***“ - 14-aastane tüdruk Pärnust

„***Õpikud ja töövihikud võiks siiski tasuta saada.***“ - 15-aastane poiss Rakverest

„***Võiks olla rohkem laagreid ja et laagrid võiksid pikkemad olla kui üks nädal.***“ - 14-aastane tüdruk Tallinnast

„Lihtsam oleks õppida näiteks e-lugeritest siis ei ole koolikott nii raske.“ - 11-aastane tüdruk Pärnust

„***Võiks rohkem arvestada ka meietervisega ja mõelda, et meil on ka sotsiaalne elu, huviringid ja mis kõige tähtsam.. uni.***“ - 14-aastane tüdruk Järvakandist

„Kool võiks hakata hiljem, sest siis saaksid kõik välja puhatud, koolivorm võiks olla, õpetajad võiksid olla rahulikumad ja aru saada et õpilased ei pea suutma osata kõiki aineid kui õpetajad ise ka ei suuda õpetada mitu ainet.“ - 13-aastane tüdruk Pärnust

„***Võiks rohkem teha noortepäraseid üritusi, koostöös teiste koolidega, mingid väljasõidud, rohkem kuulata lapsi, noortepärane koolidisain.***“ - 15-aastane tüdruk Narvast

„***Mängida arendavaid mänge***.“ - 14-aastane poiss Narvast

„***Laste pingutusi tuleb tunnustada; tihedamini tuleb lastelt nende arvamust küsida.***“ - 14-aastane tüdruk Tallinnast

20. Lisad

20.1. Ankeet eesti keeles

20.2. Ankeet vene keeles

20.3. Lapse õiguste põhise ja lapsesõbraliku kooli tunnused (UNICEF)

20.1 Ankeet eesti keeles

KÜSIMUSTIK: Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis

Igal lapsel on õigus avaldada oma arvamust igas teda puudutavas küsimuses (ÜRO lapse õiguste konventsioon, artikkel 12)
Kas Sa tead, et Sul on õigus oma arvamust avaldada? ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohaselt peavad täiskasvanud Sind puudutavates asjades Sinu arvamust küsima ja selle ära kuulama. MTÜ Lastekaitse Liit soovib teada saada, kas ja kuidas on Sinu koolis Sinult arvamust küsitud ja seda arvesse võetud. Selleks palume Sul täita antud küsimustik. Seda küsimustikku täites aitad muuta laste arvamuse täiskasvanute jaoks kuuldavamaks. Küsimustikku täites märgi endale sobiv vastus. Mõnele küsimusele võid valida mitu vastusevarianti. Ära pelga vastata, küsimustik on anonüümne.

Poiss /Tüdruk

Vanus

Kool

1. Kas Sa oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?

- jah
- ei

2. Kust Sa oled ÜRO Lapse õiguste konventsioonist kohta infot saanud? (võid valida mitu vastust)

- kool
- kodu
- internet
- TV/raadio/ajalehed
- noortekeskus
- sõbra käest kuulsin
- ei ole saanud infot
- muu (täpsusta).....

3. Kas Sa tead, et Sul on õigus avaldada oma arvamust Sind puudutavates küsimustes (sealhulgas koolielu korraldus – nt. koolitoit, tunniplaan, koolimaja lapsesõbralikkus)?

- jah
- ei

4. Kas Sa tahad, et Sinu arvamust küsitakse koolielu korraldamise osas?

- jah
- ei

5. Kas Sinu kool on Sinu käest koolielu korralduse kohta arvamust küsinud?

- jah
- ei
- ei oska öelda

6. Kui Sinult on küsitud arvamust koolielu korraldamise osas, kas Sa:

oled öelnud oma arvamuse
ei ole öelnud
ei ole huvitatud olnud
ei ole küsitud

7. Mis teemadel on kool küsinud Sinu arvamust? (palun täpsusta)

.....
.....
.....

8. Millistel järgnevatest teemadest on kool Sinu arvamust küsinud? (võid valida mitu vastust)

- koolitoit
- tunniplaan
- koolimaja lapsesõbralikkus (mööbel, klassiruumide kujundus, jne)
- sportimise võimalused
- huviringide valikud
- vahetundide pikkus
- koolipäeva algus
- turvalisus
- koolivorm
- ekskursioonid
- koolibuss
- valikained
- ürituste korraldamine (spordipäevad, kontserdid, võistlused, peod)
- kooli koduleht
- muu (täpsusta) .....

9. Millisel viisil on kool Sinu arvamust küsinud? (võid valida mitu vastust)

- ankeetküsitlus klassis
- küsitlus kooli kodulehel
- vestlusring koolis
- Facebook´i kaudu
- õpilasesinduse kaudu
- õpetaja/mõni muu kooliga seotud isik küsis minult otse
- kooli on paigaldatud anonüümsete ettepanekute kast
- muu (täpsusta) .....
- keegi ei ole küsinud

10. Kas Sinu arvates küsib Sinu kool piisavalt õpilaste arvamust koolielu korraldamisel?

- jah
- ei

11. Kas Sinu kool arvestab Sinu arvamusega?

Alati
Enamasti
Vahel
Mitte kunagi
Ei oska öelda

12. Kui koolis on Sinu arvamust küsitud, kas Sulle on tagasisidet antud, et Sinu arvamust on arvestatud/ei ole arvestatud?

jah
ei

13. Mis teemadel Sa tahad, et kool Sinu arvamust küsiks? (võid valida mitu vastust)

- koolitoit
- tunniplaan
- koolimaja lapsesõbralikkus (mööbel, klassiruumide kujundus, jne)
- sportimise võimalused
- huviringide valikud
- vahetundide pikkus
- koolipäeva algus
- turvalisus
- koolivorm
- ekskursioonid
- koolibuss
- valikained
- ürituste korraldamine (spordipäevad, kontserdid, võistlused, peod)
- kooli koduleht
- muu (täpsusta) .....

14. Millisel viisil Sa tahaksid, et kool Sinu arvamust küsiks? (võid valida mitu vastust)?

- ankeetküsitlus klassis
- küsitlus kooli kodulehel
- vestlusring koolis
- Facebook´i kaudu
- õpilasesinduse kaudu
- õpetaja küsiks minult otse
- anonüümselt saaksin panna oma arvamuse kooli paigaldatud ettepanekute kasti
- olen ise ilma küsimata oma arvamust avaldanud
- muu (täpsusta) .....

15. Kellele on Sinu arvates kõige lihtsam esitada arvamust koolielu korraldamise kohta?

klassijuhatajale
mõnele teisele õpetajale
huvijuhile
direktorile
sotsiaalpedagoogile
õpilasesindusele
kooli hoolekogu liikmetele
vanematele
eelistaksin esitada arvamust anonüümselt
ei tea
muu.....

16. Kas Sinu kooli õpilasesindus on küsinud Sinu arvamust koolielu korralduse kohta?

- jah
- ei

17. Kas oled rahul oma kooli õpilasesinduse tegevusega õpilaste huvide eest seismisel?

- jah
- ei

18. Kas Sinu koolil on kodukord, mis toetab õpilaste arengut ning soosib õpilaste õpetajate vahelist koostööd?

jah
ei
ei tea

19. Kui oluliseks Sa pead, et õpilastelt küsitakse arvamust koolielu korraldamise kohta?

ei ole üldse oluline
ei ole väga oluline
ei oska öelda
üpris oluline
väga oluline

20. Sinu ettepanekud laste ja noorte kaasamise ja osalemise edendamiseks:

.....
.....
.....

Täname Sind vastuste eest ning anname Sulle tulemuste osas tagasisidet!

20.2 Ankeet vene keeles

Вопросник: Участие и вовлечение детей и молодёжи в организацию школьной жизни

У каждого ребёнка есть право высказать своё мнение по всем имеющим к нему отношение вопросам. (Конвенция по правам ребёнка ООН, статья 12)

Ты знаешь, что у тебя есть право высказать своё мнение? В соответствии с Конвенцией по правам ребёнка ООН, взрослые обязаны не только интересоваться твоим мнением по вопросам, имеющим к тебе непосредственное отношение, но и прислушиваться к твоему мнению. НГО Союз защиты детей хотел бы узнать, интересуются ли твоим мнением, каким образом это происходит и учитывается ли оно в твоей школе. Для этого мы предлагаем тебе ответить на вопросы данного вопросника. Отвечая на представленные здесь вопросы, ты поможешь сделать свой голос слышимым и значимым для взрослых. Отметь подходящий тебе ответ. В некоторых случаях можно выбрать больше одного варианта ответа. Будь честен, вопросник анонимный.

Мальчик /девочка

Возраст

Школа

1. Слышал ли ты о Конвенции по правам ребёнка ООН?

- да
- нет

2. Где ты получал/а информацию о Конвенции по правам ребёнка ООН? (можно выбрать несколько вариантов ответов)

- в школе
- дома
- в интернете
- TV/радио/газеты
- Молодёжный центр
- От друга/подруги
- Не получал информации
- Другое (уточни).....

3. Знаешь ли ты, что у тебя есть право выразить своё мнение по имеющим к тебе непосредственное отношение вопросам (в том числе организация школьной жизни – например, школьные обеды, расписание, здание школы, насколько среда подходит детям)

- да
- нет

4. Хотел бы ты, чтобы твоим мнением интересовались при организации школьной жизни?

- да
- нет

5. Узнавали ли твоё мнение по вопросам организации школьной жизни?

- да
- нет
- затрудняюсь ответить

6. Если спрашивали твоё мнение по вопросам организации школьной жизни, ты:
высказывал своё мнение
промолчал
тебе это не было интересно
меня не спрашивали

7. В связи с какими вопросами, связанными с организацией школьной жизни к тебе обращались? (уточни)

.....
.....
.....

8. В связи с какими из перечисленних ниже тем к тебе обращались в школе, чтобы узнать твоё мнение? (можно выбрать больше одного ответа)

- качество еды в школе
- расписание
- насколько школьная среда подходит детям (мебель, дизайн классов и др)
- возможности для занятия спортом
- выбор кружков по интересам
- продолжительность перемен
- время начала первого урока
- безопасность
- школьная форма
- экскурсии
- школьный автобус
- предметы по выбору
- организация мероприятий (спортивные дни, концерты, соревнования, конкурсы, праздники)
- школьная домашняя страничка в интернете
- другое (уточни) .....

9. Каким образом к тебе обращались в школе, с целью узнать твоё мнение? (можно выбрать несколько вариантов ответов)

- анкетирование в классе
- школьное анкетирование
- во время дискуссий
- через социальную сеть Facebook
- через социальную сеть Vkontakte
- через ученическое представительство
- учитель/другой работник школы спросил напрямую
- в школе установлен ящик анонимных предложений
- другое (уточни) .....
- никто не спрашивал

10. По твоему мнению, твоя школа интересуется мнеием учащихся в достаточной степени при организации школьной жизни?

- да
- нет

11. В школе считаются с твоим мнением?
Всегда
В большинстве случаев
иногда
никогда
затрудняюсь ответить

12. Если в школе спрашивали твоё мнение, получал ли ты в дальнейшем обратную связь и видел ли, что твоё мнение было учтено?
да
нет

13. По каким вопросам ты хотел бы, чтобы школа узнала твоё мнение? (можно выбрать боте одного варианта ответов)

- качество еды в школе
- расписание
- насколько школьная среда подходит детям (мебель, дизайн классов и др)
- возможности для занятия спортом
- выбор кружков по интересам
- продолжительность перемен
- время начала первого урока
- безопасность
- школьная форма
- экскурсии
- школьный автобус
- предметы по выбору
- организация мероприятий (спортивные дни, концерты, соревнования, конкурсы, праздники)
- школьная домашняя страничка в интернете
- другое (уточни) .....

14. Каким образом ты предпочёл бы высказать своё мнение, если бы школа захотела его узнать? (Можно выбрать несколько вариантов ответов)?

- анкетирование в классе
- школьное анкетирование
- во время дискуссий
- через социальную сеть Facebook
- через социальную сеть Vkontakte
- через ученическое представительство
- чтобы учитель/другой работник школы спросил напрямую
- чтобы в школе установили ящик анонимных предложений
- Я выражаю своё мнение даже если меня не спрашивают
- другое (уточни) .....

15. Кому тебе проще всего высказать своё мнение по тому или иному вопросу относительно

организации школьной жизни?
Классному руководителю
Другому учителю
Руководителю по интересам
директору
социальному педагогу
ученическому представительству
директору попечительского совета школы
родителям
выскажусь анонимно
не знаю
другое (уточни).....

16. Узнавало ли ученического представительства твоё мнение относительно организации школьной жизни?
- да
- нет

17. Доволен ли ты деятельностью ученического представительства и тем как оно отстаивает интересы учащихся?
- да
- нет

18. В твоей школе есть школьный распорядок, который поддерживает развитие учащихся и способствует сотрудничеству учителей и учеников?
да
нет
затрудняюсь ответить

19. Считаешь ли ты важным чтобы к учащимся обращались по вопросам организации школьной жизни?
Совсем не важно
Не очень важно
Затрудняюсь ответить
Довольно важно
Очень важно

20. Твои предложения по развитию вовлечения и участия молодёжи в жизни школы:

.....
.....
.....

Благодарим за участие и обязательно сообщим о результатах исследования!

20.3. Lapse õiguste põhise ja lapsesõbraliku kooli tunnused

1. Kajastab ja teostab iga üksiku lapse õigusi – töötab koos partneritega, jälgides ja edendades kõigi laste heaolu; kaitseb varjupaigana kõiki lapsi solvamise ja valu eest nii sees- kui väljaspool kooliseinu.
2. Näeb ja mõistab last kui tervikut kõige laiemas kontekstis – hoolib sellest, mis juhtub lastega enne sisenemist koolisüsteemi, nt jälgib nende tervist, toitumist, sotsiaalseid ja keelelisi võimeid, ning sellest, mis sünnib pärast kooli – kodus, kogukonnas ja töökohal.
3. On lapsekeskne – julgustab osalust, loovust, enesehinnangut ja psühhosotsiaalset heaolu; arendab struktuurset ja lapsekeskset õppekava ning lapse arengutasemele, võimetele ja õpistiilile sobivaid õpetus- ning õpimeetodeid ning tunnustab lapse vajaduste esmatähtsust võrreldes teiste haridusprotsessis osalejatega.
4. On sootundlik ja arvestab tüdrukutega – edendab võrdselt nii tüdrukute kui poiste kaasatust ja saavutusi; maandab soovõrdsuse kaudu eri sugudele kehtivaid piiranguid ning välistab soostereotüübid; pakub tüdrukutele sobivaid vahendeid, õppekavasid ja õppeprotsesse.
5. Edendab õpitulemuste kvaliteeti – õhutab lapsi kriitiliselt mõtlema, küsima, arvamust avaldama ja õppimist õppima; aitab lapsi omandada ning avaldada olulisi kirjutamis-, lugemis-, kõne-, kuulamis- ja matemaatilisi oskusi ja 21. sajandil nõutavaid üldoskusi, sh vajalikke tavapäraseid teadmisi ja väärtusi, nagu rahu, demokraatia ja erinevuste tunnustamine.
6. Pakub laste elureaalsusel põhinevat haridust – tagab, et õppekava sisu vastab nii iga üksiku lapse õpivajadustele kui ka haridussüsteemi üldeesmärkidele ja perede ning kogukonna pärandteadmistele kohalikus kontekstis.
7. On paindlik ja arvestab erinevusi – vastab olukordadele ja lapse vajadustele, mis on seotud nt soo, kultuuri, ühiskonnaklassi ja võimekusega.
8. Kindlustab kõigile lastele kaasatuse, lugupidamise ja võrdsed võimalused – hoidub stereotüüpidest, ei jäta teistest erinejaid üksi ega diskrimineeri neid.
9. Edendab vaimset ja kehalist tervist – pakub emotsionaalset tuge, õhutab tervisekäitumist, ja tagab hügieenilise, turvalise ning rõõmsa keskkonna
10. Tagab taskukohase ja kättesaadava hariduse – eriti riskirühmade lastele ja peredele.
11. Parendab õpetaja võimekust, moraali, pühendumust ja staatust – tagab õpetajate küllaldase eelkoolituse, toetab tema tööd ja tööalast arengut, staatust ning sissetulekut.
12. On perekeskne – püüab töötada koos peredega ja neid tugevdada ning aitab lapsi, vanemaid ja õpetajaid luua harmoonilise ja koostööaldist partnerlust.
13. On kogukonnakeskne – tugevdab koolijuhtimist detsentraliseeritud kogukonnakesksusega, õhutab vanemaid, kohalikku omavalitsust, kogukonnaühendusi ja teisi kodanikuühiskonna institutsioone osalema nii hariduse juhtimises kui ka rahastamises; tugevdab partnerlust kogukonnas ja lapse õigustele ning heaolule keskenduvaid võrgustikke.

Allikas: Child Friendly Schools Checklist[26] – UNICEF

26 Loe lähemalt: http://www.unicef.org/lifeskills/index_7260.html